

MÈTODE ARXIVÍSTIC I HISTÒRIA DELS ARXIUS MUNICIPALS DE CATALUNYA

Ramon Planes i Albets

«Gl'Archivi sono tenuti con bellissimo ordine, e vi sono protocolli di smisurata grandezza. A terreno stanno in un armadio quattro grandi volumi in carta pergamena legati in velluto verde adorni alle cantonate con borchie d'argento, dove stanno registrate copie di tutti i Privilegi conceduti da Re alla Città di Barcellona, i di cui originali stanno nell'Archivio del Palazzo della Deputazione, e non sono mai veduti da alcuno, fuori che da quegli del loro corpo».

Estada de Cosme de Mèdicis a Barcelona, anotació del dia 2 d'octubre de 1668¹.

És ben excepcional que els viatgers que visitaren el nostre país segles enrera se sentissin motivats a deixar notícies sobre els nostres arxius. Malgrat el seu caràcter superficial, l'esment i l'elogi de l'arxiu municipal barceloní al diari de Cosme de Mèdicis, significatiu si tenim en compte la tradició urbana i institucional de la qual prové, pot servir per a evocar-nos una tradició arxivística que cal conèixer i sobre la qual aquestes notes volen aportar algunes notícies i reflexions.

El correcte redreç d'un arxiu, d'un fons documental que ens arribi, a la vista d'un primer cop d'ull, desordenat, en cap cas no ha de comportar l'inici d'una tasca oberta a la lliure i capriciosa activitat de qui vol posar ordre en el garbuix de documents en qüestió. D'antuvi, abans de desfer el «desordre», caldrà estudiar-lo detingudament, s'haurà d'obtenir el màxim d'informació sobre la institució que generà aquell

complex documental. Una actuació precipitada damunt el fons pot abocar-nos a trençar els principis de procedència i de respecte a l'ordre originari, que han d'estar a la base de qualsevol actuació arxivística. Recordem² que s'entén per principi de procedència aquell «principi fonamental segons el qual els fons d'una mateixa procedència no han de ser barrejats amb els que en tenen una altra», el qual inclou, d'alguna manera, el principi de respecte a l'ordre originari, segons el qual «els fons d'una mateixa procedència han de conservar la classificació establerta per l'organisme que els originà». La tasca de l'arxiver consistirà especialment a retrobar l'ordre originari, preexistent, el qual s'anà configurant des del mateix moment que la institució en qüestió, dotada d'una determinada organització interna, desplegà les seves competències i activitats, tot generant, d'una manera espontània i paral·lela, el seu arxiu. És per això que sovint s'insisteix en el fet que l'arxiver no ordena un fons documental, el que ha de fer és reordenar-lo³, si cal.

Muller, Feith i Fruin anomenaren «classificació sistemàtica» la que partia de l'ordre originari del fons, el qual, al seu torn, «ha de correspondre naturalment, en les seves línies generals, amb l'antiga organització de l'administració de la qual prové»⁴. Avui es parla, particularment entre els autors italians, de «mètode històric»⁵ per identificar el mateix principi arxivístic. És clar que el qualificatiu «històric» no s'ha d'entendre com «útil per a la història», «útil per a la

investigació històrica», sinó en el sentit que és necessari de reconstruir l'ordre originari, històric, dels fons. Insistent en aquesta denominació, Lodolini remarca que l'arxiver ha d'investigar, a través dels mateixos documents que vulgui classificar, la història interna de la institució que els ha produït a fi de procedir a la reconstrucció de l'ordre originari⁶. A partir d'aquí ha de ser ben entenedor que la correcta classificació d'un arxiu necessàriament passa pel coneixement previ de la seva trajectòria històrica (orígens i desplegament històric de la institució que l'ha generat, ordre originari dels documents, possibles reordenacions de què ha estat objecte, antics instruments de descripció, etc.). D'aquesta manera, el coneixement de la història d'un arxiu esdevé una necessitat essencialment d'ordre pràctic, és un requisit imprescindible a l'hora d'afrontar la tasca de la seva classificació⁷.

Conèixer la trajectòria històrica d'un arxiu i de la institució que el generà també és convenient per tal de mantenir, bandejar, recuperar o millorar una antiga classificació d'un fons documental a la qual podria haver estat sotmès en algun moment. Efectivament, no és gens infreqüent que la documentació generada per una institució activa durant segles (un municipi, una paròquia, un monestir, etc.) en un moment determinat de la seva història hagués estat classificada, tot i que no pas, el més sovint, respectant l'ordre originari, sinó mitjançant criteris avui inacceptables (temàtico-alfabètics i cronològics, correntment). Comprovada l'existència d'una classificació antiga d'aquestes característiques, que s'ha mantingut o bé és reconstruïble, convé d'actuar prudentment. D'entrada, en una decisió ràpida, pot semblar que el més escaient és de desfer l'antiga classificació (que sol comprendre una part del fons, la

que existia quan fou realitzada) i reordenar el conjunt bo i intentant de refer l'ordre originari o, si més no, aplicant i adaptant-hi un quadre de classificació preestablert per al model d'institució en qüestió. Davant de situacions d'aquesta mena, no es poden donar solucions generalment aplicables. Cada fons té unes característiques que el particularitzen, ara bé, sí que és clar que, abans de desfer o recuperar l'antiga classificació, caldrà estudiar-ne el seu origen, grau de sistematització i exhaustivitat, ús i presència que té en la bibliografia que s'ha valgut del fons, etc.; i, sigui quina sigui l'opció finalment seguida, convindrà de justificar-la. La classificació i descripció d'un arxiu hauria d'anar sempre precedida d'un estudi exhaustiu dels diversos tractaments arxivístics que pugui haver tingut el fons al llarg del temps, des de la mateixa configuració de l'ordre originari. Classificar un arxiu i confeccionar-ne el seu primer instrument de descripció, negligint del tot actuacions anteriors en la mateixa línia, encara que només sigui per haver deixat d'explicitar-ne la seva insuficiència, correspon a una tasca arxivística incompleta o dubtosa⁸. Insistim-hi, la història d'un arxiu, entesa en el sentit més estrictament arxivístic (origen i tractament del fons), és bàsica per donar-li qualsevol mena de «nou» tractament de classificació i descripció.

La problemàtica plantejada pels antics instruments de descripció d'un arxiu a l'hora de reordenar-lo s'ha tingut cada vegada més present a mesura que s'han anat bandejant les classificacions apriorístiques, basades en criteris aliens al fons. També contribueix a valoritzar-los, a un altre nivell, el seu caràcter de font històrica supletòria de documentació que s'ha perdut⁹. Des d'un punt de vista estrictament arxivístic, no han mancat parers a favor del manteni-

ment escrupolós, fins i tot preceptiu, dels antics instruments de descripció, bo i conservant la classificació dels fons documentals que recullen aquests vells inventaris i índexs¹⁰. Per bé que un criteri tan tallant no pot acceptar-se, en molts casos sí que és convenient de mantenir o refer el vell «ordre» heretat¹¹. Qualsevol arxiu, sobretot si es tracta de l'arxiu d'una institució amb molts anys d'existència, té incorporada una praxi arxivística. Cenyint-nos al municipi i al nostre país, és ben evident l'existència d'aquest bagatge, bé que es coneix molt escassament i marginal. El cas de Barcelona —és ben poc el que se sap del seu arxiu municipal per abans de l'any 1917, quan la Comissió de Cultura de l'ajuntament acordà la creació de l'arxiu històric— ho palesa abastament. Retrobar i conèixer aquesta tradició arxivística és una necessitat peremptòria, sobretot en uns moments en què són moltíssims els arxius municipals en procés de classificació i «reordenació».

Concepte d'arxiu, classificació i descripció d'arxius: evolució general fins a la fi del segle XIX

En tractar d'història dels arxius encara és de referència obligada l'aportació feta per R.-H. Bautier més de vint anys enrere¹², en la qual establí una periodització en quatre fases: l'època dels arxius de palau (Antiguitat), la dels «*Trésors des chartres*» (segles XII-XVI), la dels arxius «*Arsenal de l'autorité*» (segle XVI-principi del XIX) i, finalment, la dels arxius com a laboratori de la història (principi del XIX-mitjan XX). L'època dels «*Trésors des chartres*» (no m'interessa aquí d'anar més enrere en el temps) estigué marcada, segons Bautier, per les conseqüències que reportà als arxius el

redreçament institucional i econòmic que experimentà l'Occident europeu a partir de la dotzena centúria. Les cases reials i els senyors laics i eclesiàstics, especialment, cada vegada tingueren més cura a servar els seus documents, en tant que eren un suport important per al seu patrimoni. El salt que es produeix a partir de mitjan segle XVI derivarà de la constitució de les monarquies autoritàries i la progressiva configuració dels estats i els seus primers arxius (Simancas, per als Àustries espanyols, en seria l'exemple). A partir d'aquí l'arxiu seria un instrument al servei de l'administració, del poder¹³. El tombant d'aquesta tercera fase en la història dels arxius es produiria al segle XIX, amb «*l'écllosion du Romanisme et la poussé impétueuse des historiens (...) pour que soit mis fin aux dépôts d'archives définis comme un arsenal d'armes juridiques et politiques, pour qu'ils deviennent au contraire des laboratoires de recherches historiques, en provoquant, per voie de conséquence, la rupture entre les archivistes et les bureaux où s'élaboraient les dossiers*»¹⁴. A partir de mitjan segle XX, el progressiu esforç per superar la dicotomia entre arxiu al servei de la història/arxiu al servei de l'administració, a fi d'integrar ambdós vessants, comportaria l'inici d'una nova fase, en curs de consolidació.

En aquesta periodització de Bautier s'atorga un paper de primer ordre a l'evolució del regiment de la cosa pública, de l'administració i l'Estat. És obvi que aquesta evolució condiona i conforma directament els arxius, en tant que els generen aquestes institucions, que segueixen un procés creixent d'organització i major complexitat. Això no obstant, el concepte d'arxiu a la Baixa Edat Mitjana i el que hi haurà al segle XVII és substancialment el mateix: «*locus scilicet, ubi scripturae publicae ad perpetuam*

*memoriam asservantur», «locus publicus in quo instrumenta deponuntur»¹⁵, «locus, quo publica auctoritate probe et cum cura adservantur, in communem utilitatem et facillorum rerum probationem»¹⁶. L'arxiu és concebut com un lloc públic on es custodia la fe pública, és el valor jurídic dels documents allò que interessa, reprenent-se nítidament el fil del dret romà. És per això que si volem trobar alguna especulació sobre els arxius durant aquestes centúries ens cal anar-la a cercar entremig de les obres dels juristes, que entre els segles XII i XIII donaren les pautes bàsiques del que serà anomenat «*jus archivi*»¹⁷.*

Els arguments dels tractadistes que fan referència als arxius solen ésser força reiteratius. L'arxiu és «públic» per definició, custodia documents autèntics, amb fe pública, de manera que tot «*Archivium facit praesumi scripturam publicam*»¹⁸ i unes «*scripturae inventae sub custodia publica, et non alia plenam faciunt fidem*»¹⁹. Un jurista alemany precisava (1717) que «*improprè dicuntur archiva quae non sunt erecta auctoritate publica seu alicuius magistratis habentis potestatem ferendi leges publicas*»²⁰. En una altra obra s'afirma que «*(...) archivo nil aliud requiritur, quam haec tria, quae important archivium publicum. Primum, quod servetur in loco publico. Secundum in loco, ubi solum authenticae scripturae reponuntur. Tertium sub custodia officialis publici ad hoc deputati(...)*»²¹. La «*ratione loci*», en virtut de la qual bastava la pertinença a un arxiu per a garantir l'autenticitat d'un document²², acabarà ésser força condicionada, particularment en el cas d'un document de caràcter privat²³. Com és lògic, la brillant escola jurídica catalana dels segles XVI i XVII es fa ple ressò dels plantejaments del «*jus archivi*» dominant²⁴.

Aquest concepte d'arxiu, profundament marcat per l'empremta jurídica, determina que correntment només en passessin a formar part aquells documents d'aquesta naturalesa que eren útils des del punt de vista patrimonial. La resta de la documentació era eliminada totalment o parcial, o bé, si més no, ocupava un lloc secundari dins l'arxiu. La classificació donada els anys 1334-1336 a l'arxiu municipal de Siena és, en aquest sentit, un exemple ben alligador. Els documents («*instrumenta et jura*») foren repartits en tres grups, el segon i el tercer dels quals eren identificats, respectivament, com els «*minus utilia*» i els «*inutilia*»²⁵.

La transformació substancial d'aquest concepte d'arxiu, del tractament donat als arxius i de les seves funcions, vindrà donada per l'impacte de la investigació històrica «crítica» —per qualificar-la amb un adjectiu típicament «il·lustrat»— bastida no pas amb les velles cròniques mil vegades refoses, sinó a partir dels documents originals de cada època, els quals, necessàriament, hom els havia d'anar a buscar als arxius. Tot i que l'ús historiogràfic dels arxius no era una pràctica desconeguda, ni de bon tros²⁶, abans del segle XVIII, fins aquesta centúria no esdevindrà un requisit imprescindible. Antoni de Capmany, a les acaballes d'aquell segle, ho expressarà d'una manera ben clara²⁷:

«*Sacúdase el polvo de los archivos; publíquense los manuscritos útiles, antes que la polilla devore á unos, la mala custodia extravie otros, ó un incendio los consuma todos: pues segun la indolencia é incúria que se experimenta en este punto, podrá muy bien llegar el caso, en que quando se promueva en la nacion este genero de estudio, y se comunique el gusto de estas expediciones literarias, no se halle ya materia en que pueda*

cevarse el ansia ó la curiosidad. Entonces, en lugar de historias se habran de escribir novelas; y nos veremos otra vez envueltos en las tinieblas del tiempo fabuloso».

La intensa tasca de classificació, transcripció i investigació portada a terme durant el segle XVIII als arxius per estudiosos com Caresmar, Pasqual, Martí, Villanueva i altres²⁸, per citar casos nostrats d'un moviment que és general, significà la primera embranzida forta per a una nova concepció de l'arxiu, l'arxiu com a bé cultural i eina bàsica per a la investigació històrica. Durant el segle següent aquest nou concepte d'arxiu es consolidarà plenament. Arreu seran creats, progressivament, grans arxius històrics. A Espanya, l'*Archivo Histórico Nacional*, exprés per concentrar-hi i fer-hi accessibles a la investigació els fons històrics escampats per l'Estat. A Catalunya Pròsper de Bofarull, a més de vetllar pel manteniment a Barcelona del principal arxiu del país³⁰, que havia estat batejat pel seu antecessor, impròpiament, com l'*Archivo de la Corona de Aragón*, cuità a protegir altres fons de primer ordre i, des del 1847, inicià la publicació de la *«Colección de Documentos Inéditos»*. A les acaballes del segle, l'arxiu *històric* s'havia afermat plenament³¹.

Per dir-ho amb els termes de Zanni Rosiello, es passarà d'una concepció exclusiva de la documentació, de l'arxiu, com a «memòria-autodocumentació», a una altra de suplementària com a «memòria-font»³². Sense perdre, òbviament, la motivació originària d'ordre administratiu, jurídic i pràctic, adquirirà un valor afegit d'ordre cultural i científic. Aquesta dimensió nova marcarà un tombant decisiu en el món dels arxius i és per això que, des d'una perspectiva més estrictament arxivística, hom estableix una altra versió de la periodització de la histò-

ria dels arxius que parteix d'aquest canvi, o ampliació, substancial del concepte d'arxiu. D'aquesta manera, tindríem una primera fase en la història dels arxius, que s'allargaria fins al segle XVIII, durant la qual tingueren una funció jurídica i administrativa, i una altra, que es configura durant els segles XVIII i XIX, que vindrà caracteritzada per la incorporació d'una funció cultural³³.

L'impacte d'aquesta nova funció provocà una greu distorsió als arxius, artificialment seccionats en dues parts, una d'*històrica* que molt sovint es «reorganitza» per satisfer millor, hipotèticament, la nova funció, i una altra d'*administrativa*, oblidada perquè no tindria encara el nou valor. Això no obstant, la incorporació de la nova funció, amb la creixent activitat pràctica damunt els arxius, l'acumulació i el contrast d'experiències i la intensificació de la producció arxivística teòrica que genera, acabarà abocant a la definició científica de l'arxivística. Aquesta definició passa necessàriament per la consideració de l'arxiu com una totalitat orgànica, la lògica interna de la qual parteix de la finalitat jurídic-administrativa per la qual ha estat generat. A les acaballes del segle passat (1898) Muller, Feith i Fruin ja donaren una síntesi ben elaborada d'aquests principis.

L'evolució experimentada, quant a criteris de classificació i descripció, constitueix un vessant fonamental de la història dels arxius. Des de l'Edat Mitjana ençà, aquesta evolució s'ha vist marcada per la pròpia dinàmica històrica viscuda pels processos administratius, l'administració i les institucions en general; però, alhora, hi ha incidit d'una manera evident la mateixa evolució del concepte d'arxiu i la progressiva configuració metodològica i científica de l'arxivística.

Se sol apuntar que mentre fou exclusiu el concepte jurídic i administratiu d'arxiu, la classificació partia d'un criteri orgànic, mentre que la incorporació del concepte d'arxiu com a bé cultural comportà des del segle XVIII la introducció de la classificació per matèries³⁴. Efectivament, poden ésser molts els exemples d'arxius dels segles XIII-XVII que reflecteixen en la seva classificació les línies fonamentals d'organització de la institució que els generà. L'arxiu municipal de Bolonya³⁵, per exemple, a mitjan segle XIII tenia repartit el seu fons entre l'anomenat «*armarium comunis*», reservat a la documentació del *podestà*, i l'«*armarium populi*», amb la documentació derivada de les competències del *capitano*. Semblantment, quan al segle XVI el notari Pere Tragó classificà l'Arxiu Capitular d'Urgell tot apunta que tingué ben presents criteris orgànics. Va repartir els documents en caixes, sacs i plec. La tercera caixa, particularment, era formada pels sacs «*del Bisbe*», «*del Degà*», «*del Sagristà*», «*dels Ardiaconats*» («*Plec de l'Ardiaca Major*», «*de l'Ardiaca d'Andorra*», «*de l'Ardiaca de Prats*», etc.), «*de la Cabiscolia*», «*de les Estadores*», etc.³⁶. Tot i ésser més o menys freqüent, emperò, la classificació orgànica no era exclusiva, ni de bon tros. Molt sovint es recorria a solucions mixtes o segons criteris de caràcter cronològic, geogràfic o de matèries.

Bautier, en el seu treball ja citat, sintetitzava en tres variants els criteris de classificació corrents a l'Edat Mitjana: a) classificació sistemàtica dels documents solts (butlles, testaments, contractes, etc.) feta a *posteriori*, a l'estil dels «*Trésors des chartres*»; b) classificació cronològica des del mateix moment en què els documents eren generats i c) conservació, a les cúries i dependències financeres, «*en sacs (à coté des séries*

chronologiques des comptes ou des sentences), les pièces se rapportant à une affaire judiciaire donnée (procurations, enquêtes, pièces produites, etc.), ainsi que les pièces justificatives des comptes, les sacs étant ensuite mis ensemble par ordre d'années dans des coffres ou des armoires»³⁷. Durant el segle XVI aquesta pràctica experimentà un canvi radical allí on s'imposà la constitució d'expedients, que eren cosits, en els quals s'agrupaven els diferents documents referents a un mateix assumpte després d'haver estat enregistrats (*Registratur*). Això s'estengué a l'Europa central, septentrional i oriental. Ben altrament, a l'Europa occidental i meridional es mantingueren molt més de temps els sistemes medievals, basats en un criteri cronològic (sèries segons tipologia documental, matèria o referència geogràfica, sub-sèries cronològiques, separació de correspondència tramesa i rebuda ordenada segons cronologia, etc.).

Lodolini ha remarcat com a Itàlia perdurà fins al segle XIX l'ordre originari per «sèries»: agrupació per ordre cronològic dels documents d'un mateix tipus, independentment del seu contingut³⁸. Aquest sistema serà també molt corrent entre els arxivers catalans. L'any 1718 Miquel Mitjans l'explicava de la següent manera, a fi d'aplicar-lo a l'arxiu de la col·legiata de Cardona³⁹:

«(...) triaré tots los actes de censos dels demés papers y actes, numerant-los en lo dors de ells (...), ab expressió del dia y any y del notari en poder del qual se otorgà, posant-los de dotze en dotze plechs, comensant per lo més antich y aixís per son ordre (...); triaré los actes de censals dels demés papers (...) com està dit; (...) separaré los actes de fundacions dels demés, numerant-los y resumint-los en la forma està dit dels censos (...); aixís mateix, posaré a

part los testaments (...); també dividiré qual-sevols butllas, donacions, concessions (...).

La creixent complexitat administrativa i institucional que es desenvolupa a partir del segle XVI, amb unes conseqüències immediates en l'embalum dels arxius i la necessitat d'organitzar-los, des del començament del segle XVII portarà a la publicació dels primers textos dedicats específicament als arxius. El *De Archivis* de Baldassarre Bonifacio, un opuscle publicat a Venècia l'any 1632, és l'obra primerenca de la literatura arxivística. Com apuntava ja fa alguns anys L. Sandri, és el primer treball dedicat monogràficament als arxius, més enllà del «*jus archivii*», i s'hi albira ja el que es consolidarà en el segle següent: «*la funzione dell'archivio non si esaurisce con l'autenticità da garantirsi ai documenti, que anzi questa era destinata a passare in seconda linea di fronte al valore culturale e politico della ricerca storica ad esso strettamente connessa e nelle sue stesse fonti affidata*»⁴⁰. D'altra banda, el concepte d'arxiu de Bonifacio porta implícita la idea d'un ordre, d'una interconnexió entre els documents que l'integren. L'any 1684 Niccolò Giussanni publica el seu *Methodus archivorum seu eadem extendi ac disponendi*, en el qual proposava una classificació per *corpus* («*ea omnia quae ad provinciam spectant*»), *series* (el conjunt de documents referents a un mateix tipus d'activitat) i *classes* (els documents de naturalesa jurídica idèntica)⁴¹.

Al segle XVIII el debat sobre els diversos sistemes de classificació dels arxius s'enriquí notablement. S'obrirà molt més camí la classificació per matèries. La introducció de l'«enciclopedisme» al món dels arxius estaria a la base del triomf d'un sistema que no era nou, però que ara serà teoritzat i àmpliament difós. Reperent el que

en deia Casanova, «*questo scioglimento, questa distruzione di cosa originaria per fonderla in una università, non mai sognata, rispondeva pur troppo, all'indirizzo scientifico del momento, que pretendeva raccogliere ed esporre tutte le discipline in un sistema generale, enciclopedico, non limitato da barriera di tempo nè di spazio*»⁴². Apuntava ja la classificació per matèries O. Legipont, que serà traduït al castellà a València l'any 1759⁴³:

«*(...) para que se pueda saber con mas comodidad, y presteza, que es lo que se guarda en el Archivo ò no, primero serà necesario, que todos lo diplomas, è Instrumentos de qualquiera edad, ò assumpto, se dividan puntualmente en ciertas classes ò separados Caxones, ò Armarios, con el titulo de los dominios, drechos, campos, facultades y materias de que se trata en ellos. Cuya particion felizmente cumplida de cada classe ò Caxon escogeràs los mas antiguos, y los formaràs en Lios, de manera, que los mas modernos se pongan detrás de los primeros, y se guarde orden Chronologico (en quanto pudiere ser) cuidadosamente*».

L'exposició i la defensa més nítida de la classificació per matèries la farà uns anys després Lemoine (*La diplomatique pratique*, 1765), mentre un altre corrent, encapçalat per Chevrères (*Le nouvel archiviste*, 1775), optarà decididament per una estricta classificació cronològica⁴⁴. La creixent expansió del nou concepte d'arxiu al servei dels estudis històrics contribuirà a l'àmplia aplicació d'ambdós sistemes. Al nostre país, fra Manuel Marià Ribera, ja al principi del segle, ordenà cronològicament els pergamins de l'Arxiu Reial, tot desfent l'antiga classificació «geogràfica» i per «matèries», pergamins que es trobaven instal·lats en diversos armaris que es corresponien amb aquesta classificació (armaris «Catalunya»,

«Barcelona», «Girona i Besalú», «Manresa», etc.) que provenia del segle XIV, pel cap baix ⁴⁵. La superació d'aquests sistemes de reordenació dels fons documentals s'afermarà, com s'ha dit, des de mitjan segle XIX. La circular francesa de l'any 1841 ha esdevingut tot un punt de referència en aquest sentit ⁴⁶.

Classificar i descriure un fons documental són dues operacions que van molt unides. Paral·lelament a l'evolució experimentada pels sistemes de classificació, els instruments de descripció han experimentat també canvis destacats des de l'Edat Mitjana ençà ⁴⁷. Es conserven inventaris d'arxius des del segle XIII ⁴⁸. Són, en la majoria dels casos, molt sumaris. Molt sovint els inventaris medievals consisteixen en una llista de documents sense un ordre aparent ⁴⁹. Era molt freqüent la confecció de volums en els quals eren copiats aquells documents de l'arxiu considerats més importants per a la institució. Els llibres de privilegis o els cartularis, tan corrents al nostre país, proporcionaven una visió de conjunt de la part més destacada del fons, i estalviaven la consulta directa dels documents en moltes ocasions ⁵⁰. A partir del segle XVI els inventaris són molt més abundants i guanyen en la seva factura, que tendeix a ésser més laboriosa. És probablement al segle XVIII, emperò, quan els instruments de descripció assoleixen un major grau de perfecció i detall. Hi conflueixen diversos condicionants, poc o molt apuntats ja. L'Estat es fa cada vegada més present en la societat i, per això mateix, reforça la seva burocràcia; els estudiosos s'aboquen als grans arxius o els titulars de drets feudals fan reordenar els seus arxius per recuperar velles prestacions i garantir la seguretat jurídica de les que conserven ⁵¹. Es fa molt difícil, però, de genera-

litzar per al conjunt dels arxius, atesa la seva gran varietat.

Els arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX. *Alguns punts de referència*

En el decurs dels segles XIII i XIV una bona part dels municipis catalans, els més importants, van organitzar plenament llur regiment: definició dels seus òrgans de govern, dels seus oficis, de les seves competències, etc. ⁵². És lògic, per tant, que datin d'aquesta època les primeres notícies que sovint hom addueix d'alguns arxius municipals dels països. Paral·lelament, les sèries de la documentació dels municipis que foren primicers a organitzar-se solen iniciar-se i tenir continuïtat des de començament o mitjan segle XIV (Barcelona, Girona, Tàrrrega, Cervera, Tortosa, etc.) ⁵³.

Mentre els governs municipals en procés d'organització no tingueren un edifici propi, dipositaven correntment els seus documents en una institució eclesiàstica (Barcelona al convent de Santa Caterina, Manresa al convent del Carme, per exemple), situació que es va mantenir molt de temps en el cas d'aquells municipis d'organització més tardana i embrionària ⁵⁴. Per al segle XIV, però, ja són relativament abundants les notícies sobre arxius municipals instal·lats a la casa del Consell. L'any 1370, per exemple, sabem que es van fer algunes despeses per instal·lar l'arxiu del municipi de Tortosa. A Cervera, on el 1331 havien estat regulades les funcions de l'escrivà, que havia de tenir cura de les escriptures, el 1377 els països van fer construir un armari suplementari per tal de posar-les-hi ⁵⁵. Les ordinacions donades a

la universitat de Tàrraga pel rei Pere III, l'any 1342, recollien també la figura de l'escrivà, que també havia de tenir cura de les escriptures. A mitjan segle XV, entremig dels privilegis concedits a la ciutat de Vic per Alfons IV (1450), s'hi feia esment explícit de l'«*arxiu de les escriptures*» i se'n fixaven les pautes bàsiques per al seu regiment:

«*Item, statuhim e ordenam que com pus prest fer pusca, en la dita casa de la dita ciutat sia feta e obrade una cambreta o retret a part que sia apellade l'arxiu de la ciutat, dins la qual sien stoiades e conservades e recòndides totes les scriptures fahents e tocants a la dita ciutat, axí com són privilegis, provisions, cartes, letres e altres qualsevol scriptures, e encare los comptes, libres e acorts, e altres coses. E no resmenys les cartes e títols de les almoynes, bants e altres qualsevol causes pies o profanes en les quals la dita ciutat ha administració. E que d'aquest arxiu tinga la clau lo dit scrivà (...)*».

D'aquest mateix segle, tenim referències de l'arxiu de la ciutat de Girona. Alguns inventaris dels objectes que hi havia a la Casa de la ciutat ens assabenten que disposava d'una habitació coneguda com «*lo arxiu*» on, a més d'altres estris que no tenien cap relació amb els documents, es custodiava una «*caixa gran de fusta ab un pany e clau, dins la qual stan tots los libres de retiments de comptes de clavaria e d'altres qui han administrat per la ciutat*». I, escampats per altres parts de l'edifici, encara hi trobem més documents: «*dues caxes de fust, una del spital ab algunes scriptures, e l'altra és de la ciutat, plena de moltes scriptures de sindicats*», «*hun striny entich en lo qual ha diverses cartes e scriptures*», «*hun caxó ple de escriptures antigues*», «*un arquibanch entich ab scriptures velles*», etc.⁵⁶.

A partir del segle XVI les notícies sobre els fons municipals, la seva instal·lació, clas-

sificació i descripció són força més abundants. A Reus, l'any 1577, el Consell municipal, després de constatar que «*los privilegis y actes de la present vila van ab mal recapte per no tenir un armari per dits efectes*», acordà «*que.s fassa lo arxiu perquè és molt necessari*», essent instal·lat tot seguit en un armari. La primera notícia, ara mateix disponible, de l'arxiu de la paeria de Balaguer data del 1564, i es conserva fragments d'un inventari elaborat al principi de la centúria següent que ens indica que els documents eren repartits en diversos conjunts temàtics (insaculacions, muralles, mostassafs, Vallfogona, etc.) instal·lats en calaixos —molt probablement— d'un armari que anys després és descrit com un «*antic i gran armari de 50 calaixons enquadrats per 27 estants*». També durant aquest segle la documentació municipal d'Olot fou novament instal·lada. L'any 1579 era conservada en «*duas caxas y un cofre, cadahú ab tres tancaduras*», però al final del segle, en un privilegi atorgat a la vila pel virrei (1595), després de denunciar-s'hi el costum que tenien els cònsols d'endur-se documents a les seves cases, s'ordenà «*que.s fassa un arxiu en la casa de dita universitat y que allí stigan recòndits, lo qual arxiu stiga tancat ab quatre claus diverses de tancaduras, de les quals ne tinga una quiscun cònsol y la quarta lo notari dels negocis de dita universitat*». A Manresa, l'any 1611, el Consell municipal encomanà «*adobar lo archiu, redressar les scriptures, privilegis de casa la ciutat, y fer un llibre del contengut en dit archiu per ordre alfabètic*». Magi Canyelles detallava que el fons documental es trobava instal·lat a l'«*aula vulgarment dita lo Racionalat*», en «*un grandíssim armari y en ell molts differents calaixos, y quiscun de ells retolat del que en dit calaix hi ha*», disposant-se d'«*un repertori de tot lo conten-*

gut en los calaixos (...), que serveix de sumari de ditas escripturas y de rúbrica per servir de ellas». L'any 1619 també el Consell municipal de Vic acordà el redreç del seu arxiu i que fossin «descrits y notats tots los actes y privilegis». Els jurats de València, l'any 1669, insistien a recordar als escrivans l'obligació d'inventariar l'arxiu⁵⁷. El 1683 els cònsols de Tarragona van fer renovar la instal·lació de l'arxiu i se n'elaborà un «Repertori» que remet a un armari de trenta-quatre calaixos identificats alfanumèricament.

Com veiem, els fons documentals eren generalment instal·lats en un o més armaris, els quals constaven d'un nombre considerable de calaixos, cadascun reservat a grups o plecs de documents determinats. La preocupació pel control i la bona custòdia dels fons apareix arreu. Aquests armaris solien tenir diversos panys i les claus eren repartides entre l'escrivà i els membres del Consell, els quals necessàriament s'haurien de trobar plegats per a poder accedir als documents. Es repeteix també l'existència d'índexs, repertoris o inventaris de la documentació. El progressiu creixement dels fons va exigir a molts municipis del país, sobretot a partir del segle XVI, la reorganització, nova instal·lació i descripció dels seus arxius, tot començant un camí que serà intermitent, ja que a partir del primer agencament general conegut era ben freqüent que al cap d'alguns anys l'arxiu tornés a estar totalment desordenat. De l'arxiu municipal de Cervera —un dels més rics del país per l'antiguitat, diversitat i continuïtat de les seves sèries—, A. Duran i Sanpere va escriure que fou inventariat l'any 1406, el 1550 va elaborar-se un inventari dels privilegis, al segle XVII es va fer una «rúbrica» de l'escrivania i a mitjan segle XVIII fou reordenat de dalt a baix.⁵⁸

L'arxiu municipal-territorial de Tortosa, reorganitzat al segle XVI, és un dels que tenen més ben documentada la seva trajectòria. El 1579 el Consell tortosí fixà unes normes de règim intern específiques per a l'arxiver, el qual les havia de jurar anualment quan també juraven el seu càrrec els procuradors i altres oficials municipals. S'hi establí que almenys hauria d'anar a l'arxiu dos dies a la setmana a ordenar els documents, els quals no podien sortir-ne (originals o còpies) sense el permís del Consell. També es comprometia, l'arxiver, a tenir en bona custòdia les claus i a no deixar-les a una altra persona sense l'aprovació del Consell. S'hi insistia també en la discreció i el secret que hauria de mantenir-se en relació amb la informació a la qual tenia accés mercès al seu ofici.

Pocs anys abans de l'establiment d'aquesta normativa, el 1574, l'arxiu tortosí havia estat reordenat. Fou fabricat un armari per aquest efecte i l'arxiver elaborà un inventari de la documentació, el qual s'ha conservat, tot i que parcialment. Per aquest inventari sabem que els documents eren repartits en més de quaranta calaixos: cinc per als privilegis, un «de coronatges y maridatges», un de «procurador real», un «de Corts», dos «de host y cavalcada», un «del General», un «de diversorum», un «del governador», dos —sembla— «de batllia», dos «de paheria e veguer», un «de jutges taulers», un «de consolat y fira y imperiatge», un «de imposicions», un de «bisbe y capítol», tres «de Amposta», un «de la Aldeya», un de «Godall y Galera», un «de Pahüls», un «de Mallorca», un «de Gerona y Cadaqués», un «de Barcelona», un «de Coblliure y Perpinyà y Torrossella», etc. No sembla pas que es tractés d'una classificació estrictament qualificable de «temàtica», atès que presenta nombrosos grups que responen a criteris

orgànics, a banda d'una inequívoca presència, alhora, de criteris de caràcter geogràfic —que, tot i així, en el cas dels llocs pertanyents a l'antic territori de Tortosa, sota jurisdicció del batlle i el veguer, derivarien de la mateixa estructuració territorial de la institució. Al mateix temps, dins de cada calaix els documents tenien un número d'ordre, per al qual no se seguia un estricte ordre cronològic. L'índex restava obert a les futures incorporacions de documentació, amb els corresponents folis en blanc⁵⁹.

A partir del segle XVIII l'Estat incidirà progressivament damunt els municipis per tal que tinguin ordenat i inventariat el seu arxiu, en una derivació de la seva creixent intrmissió en l'administració local⁶⁰. Durant el segle XVIII s'insistirà especialment en l'obligatorietat d'enregistrar i custodiar els documents rebuts de l'administració estatal. Una disposició del 6 de juny de 1759 manà⁶¹:

«Que los Ayuntamientos de los pueblos del Reyno tengan especial cuidado de que se asienten en los libros de todos ellos todas las Reales Cédulas, executorías y qualesquiera resoluciones, no solo las que haya necesidad de hacerse presente en los Cabildos, sino también los despachos y otros documentos que se expiden por los Tribunales superiores é inferiores, que miren á la posteridad».

I una altra, del 15 de maig de 1788, adreçada als corregidors, els indicava⁶²:

«Celarán de que en todos los Concejos haya y se conserven en buen orden y con la custodia correspondiente los libros que previenen las leyes, para que en ellos se asienten los privilegios, escrituras y demas documentos pertenecientes al Comun, y harán tambien, que en dichos libros se asienten todas las cédulas, executorias y qualesquiera resoluciones, no solo las que tengan

necesidad de hacerse presentes en los Cabildos, sino tambien los despachos y otros documentos que se expidan por los Tribunales superiores é inferiores que miren á la posteridad, como está mandado por Orden del Consejo de 6 de junio de 1759».

El grau d'efectivitat de les minses directrius estatals borbòniques és ara mateix difícil de mesurar, però tot indica que hauria estat escàs. Coneixem, emperò, alguns casos, com és ara el de Girona, en què el municipi fou instat a posar ordre i inventariar el seu arxiu. També succeí això a Castelló d'Empúries, on l'any 1765 el secretari de l'ajuntament inventarià l'arxiu després d'haver-ne rebuda ordre arran d'una visita d'inspecció. L'*Inventari o descripció de todas las escripturas...* que en resultà, presenta els documents repartits en disset grups alfabètics molt arbitraris. S'hi descriu el contingut de cada document, se'n dona la data, tipus de suport material i signatura topogràfica —número de calaix on es trobava, fins un total de dotze calaixos. Si no es tractava d'una escriptura sinó d'un llibre de conclusions, de clàvia, etc., la descripció era més lacònica. No es va seguir una classificació sistemàtica nítida i regularment aplicada. El secretari sembla haver tingut força present una classificació per sèries de documents i, alhora, la seva configuració material (agrupació de llibres, d'una banda, i documents solts, de l'altra), però amb moltes llicències.

Durant la mateixa centúria també foren reordenats o inventariats els arxius municipals de Tàrrrega, Cervera, Palafrugell, Manresa, Lleida o Sabadell. El cas de Sabadell és especialment significatiu. Antoni Bosch i Cardellach (1758-1829), metge, secretari de l'ajuntament i historiador, entre els anys 1791-1795, reordenà sistemàticament i inventarià l'arxiu, valorant-lo ja com un instrument cultural. Però, malgrat aquest seguit

d'iniciatives, pròpies dels municipis més importants, ben entrat el segle XVIII també era d'aplicació al Principat allò que escribia el notari valencià Carles Ros:

«No en todas las Poblaciones, hallará el Escrivano, el reglamento que aquí verá; pues hay Lugares sin casa de Ayuntamiento, ni Archivo, para custodir los papèles de su buen Gobierno: los de la Administracion de Justicia: ni los del Real Servicio: corriendo mala andança los Escritos, y perdiendose muchos cada año».

Al llarg del segle XIX la diversa legislació de règim local, amb la qual s'acabaria implantant el nou model de municipi sorgit de la revolució liberal, recollí el tema dels arxius municipals, però les disposicions que els afectaven, per dir-ho amb les paraules d'un arxiver de la mateixa centúria, foren *«lacónicas por demás, no bien meditadas, desacordadas é insuficientes»*⁶⁴. En farem un repàs ràpid.

La *Ley para el Gobierno económico-político de las Provincias* de l'any 1823 disposava, en el seu article 65, que⁶⁵:

«Será de cargo de los Secretarios de Ayuntamiento la custodia y metódica colocación de todos los expedientes, órdenes y demás papeles correspondientes á la secretaría, formando índices de ellos para que se sepa facilmente los que son, y para que por medio de los mismos índices se trasladen anualmente al archivo los que estuvieren fenecidos, ó no hayan de tener ya uso corriente».

L'*Arreglo Provisional de los Ayuntamientos*, de 1835, inclourà entre les obligacions del secretari la de tenir⁶⁶:

«(...) á su cargo el Archivo, en donde él custodiará los libros de actas del Ayuntamiento, los expedientes, papeles y documentos pertenecientes al mismo, poniendo en el mayor orden los que tratan de

los derechos del Común. Llevará un libro-registro para mayor claridad y facilidad de la busca de papeles cuando fuere menester».

La *Ley de Organización y Atribuciones de los Ayuntamientos* de 1840, publicada el 1843, en l'article 84.4 indica que el secretari de l'ajuntament haurà de *«tener a su cargo y bajo su responsabilidad el Archivo, custodiando en él los libros y documentos pertenecientes al Ayuntamiento»*⁶⁷. I la *Ley de Organización y Atribuciones de los Ayuntamientos*, de 1845, pràcticament repetia el mateix, i recollia que el secretari hauria de *«tener á su cargo y bajo su responsabilidad el archivo, custodiando en él los libros y documentos pertenecientes al ayuntamiento cuando no hubiere otra persona destinada al efecto»*⁶⁸.

La *Ley de Organización y Atribuciones de los Ayuntamientos*, aprovada i derogada l'any 1856, mantenia l'obligació del secretari *«de custodiar y ordenar el Archivo municipal donde no hubiese archivero»*⁶⁹.

La *Ley de Organización y Atribuciones de los Ayuntamientos*, de l'any 1870, recollirà el que ja s'havia inclòs en la legislació anterior, però insistint ara en la necessitat d'inventariar l'arxiu⁷⁰:

«Donde no hubiere archivero será cargo del Secretario custodiar y ordenar el Archivo municipal. Formará inventario de todos los papeles y documentos, y lo adicionará cada año con un apéndice, del cual, así como del inventario, remitirá copia con el visto bueno del alcalde, a la Diputación provincial».

La llei provincial del mateix any recollia la competència de la Diputació provincial per a fer visites d'inspecció als ajuntaments *«con el fin de enterarse del estado de sus servicios, cuentas y archivos»*⁷¹. La llei municipal de 1877 repetí literalment

el text esmentat de la de 1870⁷² i la llei provincial de 1882 atorgava al governador la funció inspectora damunt els ajuntaments, «*comprobando el estado de sus cajas, archivos y cuentas*»⁷³.

Com s'ha vist, al final del segle XIX els mateixos arxivers espanyols del *Cuerpo Facultativo* eren pessimistes sobre la incidència que hauria pogut tenir aquesta legislació en els arxius municipals. És molt probable, però, que bastants secretaris, en sentir-se impellits per la llei, elaboressin alguna mena d'inventari, si més no per a complir formalment. Convindria també saber fins a quin punt, des de l'administració provincial, es va controlar els municipis en aquest aspecte⁷⁴.

Més que no pas el resultat d'aquesta legislació del tot insuficient, les millores que van experimentar bastants arxius municipals del Principat durant el segle XIX ho foren del redreçament cultural que viurà el país. Hi ha alguns casos concrets, com és ara el de Vic, que són emblemàtics en aquest sentit. L'any 1879 fou publicat a aquella ciutat *El Archivo Municipal de Vich. Su historia, su contenido y su restauración*. N'era el seu autor, l'advocat i regidor de Vic, Josep Serra i Campdelacreu. Es tracta d'un treball modèlic en el qual es fa un estudi detallat sobre la història del fons documental, el seu contingut i organització des de la seva valoració com a bé cultural.

Després de teoritzar sobre «*el fundamento racional de los archivos*», «*su definición y naturaleza*», «*su importancia*» i de repassar les disposicions legals vigents que els afectaven, Serra i Campdelacreu s'endinsa en l'arxiu de Vic. En dona una detallada visió històrica, proposa i justifica de reinstal·lar el fons, i passa tot seguit a donar-ne un primer inventari («*inventario sumariado*») que estructura a partir d'un

quadre de classificació («*cuadro sinóptico*») que explica detalladament. La documentació és organitzada en catorze grups o seccions: «*Constitución municipal*», «*Correspondencia*», «*Administración municipal*», «*Arbitrios municipales*», «*Contribuciones*», «*Guerra*», «*Administraciones particulares á cargo del municipio*», «*Documentos especiales*», «*Documentos notables*», «*Varios en carpetas*», «*Estadística y policía*», «*Impresos*» i «*Objetos curiosos*». Deixant de banda algunes «seccions» que avui resulten arxivísticament estranyes, com és ara la d'objectes, impresos (premsa) o la de documents «notables» o «especials», es tracta d'una classificació sistematitzada, amb presència de criteris de caràcter orgànicofuncional, i en algunes de les seves parts és perfectament assumible i assumida als nostres dies. Dins de cada secció tendeix a l'agrupació de sèries, de cadascuna de les quals en dona una notícia sumària del seu contingut, nombre d'unitats d'instal·lació i dates extremes. Recapitula seguidament l'experiència acumulada en el regim de l'arxiu fins al moment, repassa la legislació de règim local i esbossa quina haurà de ser la tasca del futur arxiver (el secretari —conclou Serra i Campdelacreu— no ha de tenir cura de l'arxiu, ja que es tracta de «*dos carreras aparte*»). Finalment, incorpora al seu treball quatre apèndixs (documents sobre l'arxiu, notícies d'altres arxius de Vic, comentaris sobre alguns dels documents «notables» del mateix arxiu) i unes addendes de caràcter miscel·lani (arxius privats de Vic, biblioteca municipal, Arxiu Capitular, etc.).

L'obra de Serra i Campdelacreu a Vic és, molt probablement, el cas més reeixit de revalorització cultural dels arxius locals del país durant el segle XIX. Marca les pautes d'un procés ple d'entrebancs que en-

cara és ben viu ⁷⁵. Sarrià és un altre exemple de redreçament, classificació i descripció del seu arxiu municipal al segle passat, encara que sigui gairebé «desconegut» ⁷⁶. L'any 1893 l'Ajuntament de Sarrià publicà l'*Índice del Archivo Municipal*, signat per Ramon Miralles, l'alcalde. Tot i que no es tracta d'un treball tan complet com el de Vic, és molt notable. Igualment hi plana la idea de l'arxiu en tant que instrument cultural útil per als estudis històrics ⁷⁷, però els criteris de classificació es van cenyir molt més a l'organització administrativa de l'ajuntament. El mateix autor precisava que l'índex era «ajustado á condiciones de tecnología administrativa», de manera que els documents havien estat agrupats «en ordenadas secciones ajustadas al cuadro distributivo de negociados municipales». Es feia precedir l'índex o inventari pel quadre de classificació («cuadro distributivo de los documentos»), el qual era estructurat en tres seccions i tretze negociats:

Sección 1a de Fomento:

Negociado de Secretaría, N. de Policía urbana y rural, N. de Aguas, N. de Abastos, N. de Beneficencia y Sanidad, N. de Instrucción pública.

Sección 2a de Gobernación:

Negociado de Administración, N. de Estadística, N. de Orden público, N. de Gobierno.

Sección 3a de Hacienda:

Negociado de Contribuciones, N. de Contabilidad, N. de Propios.

Dins de cada negociat les unitats documentals foren descrites amb detall, expedient per expedient, tot donant-ne el seu any o anys, una breu descripció interna, el número que tenia assignat segons un ordre correlatiu i el número del volum (lligall) on es trobava. En aquest cas el fons documental no reculava més enllà del segle XVIII i era més sencer a partir del segle

següent, fet que hauria contribuït a seguir uns criteris molt més orgànics a l'hora de classificar-lo.

Un altre cas, finalment, que també cal fer avinent és el de l'Arxiu de la Paeria de Lleida. La tasca portada a terme aquí sembla que fou bastant més limitada, ja que Rafael Gras d'Esteva (1870-1921) no hauria anat més enllà de «*la enunciación escueta de los documentos custodiados en el Armario Reservado ó de cinco llaves del mencionado Archivo*», durant uns sis mesos de l'any 1897, després d'un acord de l'ajuntament en aquest sentit. El *Catálogo de los privilegios y documentos originales que se conservan en el archivo reservado de la ciudad de Lérida*, publicat a Lleida l'any 1897, només afecta una part de la documentació històrica. Els documents, sumàriament descrits, foren agrupats en tres «secciones»: 1) privilegis i lletres reials, i documents rebuts dels lloctinents del rei; 2) butlles papals i 3) «*Documentos varios*», on s'encabia tota la documentació no susceptible de ser inclosa als grups anteriors. L'actuació arxivística de Gras d'Esteva, almenys fins allí on ens és coneguda ⁷⁸, estigué totalment mediatitzada per la investigació històrica dels documents, a partir dels quals publicà uns anys després (1911), *La Paeria de Lérida. Notas sobre la antigua organización municipal de la ciudad (1149-1707)* ⁷⁹.

La història dels arxius: un requisit metodològic

És ben clar que hi ha un fil de continuïtat entre aquestes experiències de redreç d'alguns dels arxius municipals catalans més destacats en el decurs del darrer quart de segle XIX i l'*Informe* ⁸⁰ de l'Institut d'Es-

tudis Catalans de l'any 1908; continuïtat que, amb parèntesis, ha de portar a les *Normes*⁸¹ de 1982. Des de l'inici dels anys vuitanta ençà, aproximadament, l'arxivística municipal catalana ha anat incorporant plenament els principis de l'arxivística més actual. Manca encara, però, una necessària introspecció en la tradició arxivística del país, que seria del tot erroni de menystenir, que coneixem massa poc, però que és ben obvi que existeix. Per a alguns capítols fonamentals encara pràcticament inèdits, com és ara el de les tipologies documentals o la delimitació d'una terminologia pròpia, aquesta introspecció ben segur que ha de ser profitosa. I, òbviamment, cal cercar aquesta tradició en l'empremta que ha deixat a cada arxiu i que resulta especialment perceptible per als municipis urbans històricament més consistents des d'un punt de vista demogràfic, social i institucional. Els antics instruments de descripció —gens infreqüents als arxius d'aquests municipis— són un document clau per conèixer aquest bagatge. De fet, de tots els documents d'un arxiu, els antics índexs, repertoris i inven-

taris són els que tenen un major interès arxivístic. Entre altres lliçons, poden fornir-nos una radiografia del fons i de les seves diverses parts que els mateixos documents avui existents no ens donen o bé ens donen parcialment a causa de les posteriors mutilacions sofertes per l'arxiu.

Des de la perspectiva concreta de cada fons, l'assumpció correcta de la classificació d'un fons que, d'entrada, ens apareix «desordenat», exigeix que, prèviament a qualsevol operació, hom s'hagi d'endinsar en la seva història interna. Si l'arxiu en qüestió disposa d'un inventari, amb una classificació antiga, vigent totalment o parcialment, cal anar amb molt de compte a voler-la superar, encara que els criteris seguits siguin avui inacceptables i que se'n vegi afectada només una part del fons —l'existent en el moment en què aquella classificació fou portada a terme. No penso que calgui, en aquests casos, de respectar per sistema l'antiga classificació, però no hauria de ser desfeta, si s'escau, sense una prèvia valoració detallada i la corresponent justificació dels principis del nou ordre⁸².

NOTES

¹ *Viaje de Cosme de Medicis por España y Portugal (1668-1669)*. Edició d'Àngel SÁNCHEZ RIVERO i Àngela MARIUTTI DE SÁNCHEZ RIVERO. Madrid: Junta para Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas, Centro de Estudios Históricos, 1933, pàgs. 32-33.

² WALNE, Peter (ed.). *Dictionary of Archival Terminology = Dictionnaire de terminologie archivistique*. 2a. ed., München, New York, London, Paris: International Council on Archives, Conseil International des Archives, K.G. Saur, pàgs. 121 i 134.

³ CARUCCI, Paola. *Le fonti archivistiche: ordinamento e conservazione*. Roma: La Nuova Italia Scientifica, 1989, pàgs. 131 i ss.

⁴ MULLER, S., FEITH, J.A. et FRUIN, R. *Manuel pour le classement et la description des archives*. La Haye: A. de Jager, 1910, pàgs. 35-36.

⁵ Una bona síntesi a LODOLINI, Elio. *Archivistica. Principi e problemi*. 5a ed., Milano: Franco Angeli, 1990, pàgs. 133-185. També CARUCCI, Paola. *Op. cit.*, pàgs. 131-133.

⁶ LODOLINI, Elio. *Op. cit.*, pàgs. 141 i 167.

⁷ BRIGUGLIO, Letterio. «La storia degli archivi e il suo oggetto. Progetto di un "Archivio Generale" a Venezia nel 1801». *Rassegna degli Archivi di Stato*, Roma, 1963, XXIII, pàgs. 321-334, esp. 321-323.

⁸ Per exemple, en la introducció de la classificació i inventari de nou encuny d'un arxiu municipal de l'Aragó s'hi diu que «*estos fondos no daban muestras de una organización anterior, es decir, carecían de huella de clasificación y se hallaban dispersos y desordenados en varios depósitos*». Ara bé, entre la documentació descrita hi consten quatre inventaris generals de l'arxiu, dels anys 1750, 1907, 1916 i 1945. Davant d'això, és lícit de dubtar de la inexistència d'una «*organización anterior*». En l'esmentada introducció no s'hi diu res d'aquests inventaris ressenyats (Cfr. LONGAS LACASA, Ma. Àngeles; VELASCO DE LA PEÑA, Esperanza. *Archivo Municipal de Villarroya de la Sierra*. Zaragoza: Diputación General de Aragón, Departamento de Cultura y Educación, 1988, pàgs. 9 i 43-44).

⁹ Association des Archivistes Français. *Manuel d'Archivistique. Théorie et pratique des Archives publiques en France*. Paris: SEVPEN, 1970, pàgs. 244-245.

¹⁰ ANDRÉS y ALONSO, Rafael. «¿Sería conveniente la reconstitución de los archivos existentes en nuestros depósitos, en vista de los índices antiguos?» i «¿Debe preceptuarse obligatoriamente en los archivos históricos la utilización de los inventarios e índices antiguos, con preferencia a los trabajos que se pueden emprender actualmente?». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, Madrid, 1923, XXVII, pàgs. 484-487.

¹¹ Per a alguns parers sobre això, més matisats, hom pot veure les observacions de CHAMPAGNE, Michel;

CHOUINARD, Denys. *Le traitement d'un fonds d'archives: ses documents historiques*. Montréal: Documentator, Université de Montréal, 1987, pàg. 42; CARUCCI, Paola. *Op. cit.*, pàgs. 138-140; HEREDIA HERRERA, Antonia. *Manual de instrumentos de descripción documental*. Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla, 1982, pàgs. 58-60; HEREDIA HERRERA, Antonia. *Archivistica general. Teoría y práctica*. 5a ed., Sevilla: Diputación Provincial de Sevilla, 1991, pàgs. 268-269; MULLER, S., FEITH, J.A., FRUIN, R. *Op. cit.*, pàgs. 17 i 38-42.

¹² BAUTIER, Robert-Henri. «La phase cruciale de l'histoire des archives: la constitution des dépôts d'archives et la naissance de l'archivistique (XVIe-début du XIXe siècle)». *Archivum*, Paris, 1970, XVIII, 1968, pàgs. 139-149. Entre la bibliografia produïda a l'Estat espanyol sobre història dels arxius, que és escassa, hom pot consultar PESCADOR, Ma. del Carmen. *Biografía del concepto de archivo*. Madrid: Dirección General de Archivos y Bibliotecas, 1955, 22 pàgs.; i DE AGUINALDE, F. Borja. «Elementos para una historia de los archivos y la archivística desde una perspectiva interdisciplinar». *Irargi. Artxibistika Aldizkaria = Revista de Archivistica*, Vitoria-Gasteiz, 1989, I, 1988, pàgs. 63-109. Formula un seguit de precisions interessants sobre periodització d'història dels arxius RODRÍGUEZ DE DIEGO, José Luis a *Instrucciones para el gobierno del Archivo de Simancas (Año 1588)*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, 1989, pàgs. 11-16. El segle passat dedicava una bona part del seu llibre a història dels arxius DE PORRAS HUIDOBRO, Facundo. *Disertación sobre archivos y reglas de su coordinacion, útil para todos los que los tienen ó manejan*. Madrid: Imprenta de D. Leon Amarita, 1830, pàgs. 16-58.

¹³ Una revisió recent d'aquest període a D'ADDARIO, Arnaldo. «Lineamenti di storia dell'archivistica (secc. XVI-XIX)». *Archivio Storico Italiano*, Firenze, 1990, CXLVIII, 543, pàgs. 3-35.

¹⁴ BAUTIER, Robert-Henri. *Op. cit.*, pàg. 141.

¹⁵ Definicions recollides per BONIFACIO, Baldassarre. *De Archivis liber singularis*. Venetiis: Apud Io: Petrum Pineillum Typographum Ducalem, 1632, 46 pàgs. Cito a partir de l'edició de SANDRI, Leopoldo. «Il *De Archivis* di Baldassarre Bonifacio». *Notizie degli Archivi di Stato*, Roma, 1954, X, pàgs. 95-111(108).

¹⁶ Definició de F.M. Neveu, publicada el 1668 i recollida a LODOLINI, Elio. *Op. cit.*, pàg. 109. D'ADDARIO, Arnaldo. *Op. cit.*, pàg. 10.

¹⁷ SANDRI, Leopoldo. «Il pensiero medievale intorno agli archivi da Pier Lombardo a San Tommaso». *Notizie degli Archivi di Stato*, Roma, 1954, XIV, pàgs. 14-19.

¹⁸ GRATIANO, Stephano. *Decisiones Rotae Provinciae Marchiae*. Coloniae Allobrogum: Apud Ioannem Baptist. Belagamba, 1622, decis. 167, núm. 14, pàg. 545.

¹⁹ DE MONTE, Hieronymo. *Tractatus de finibus regendis civitatum, castrorum, ac praediorum, tam urbanorum, quam rusticorum, & pro dirimendis, iurisque, iudicandis eorum litibus, atque controversiis fertilissimus, utilis & pernecessarius*. Nunc denuo... Venetiis: Apud Iordanum Zilettum, 1574. pàgs. 64-65.

²⁰ Citat a D'ADDARIO, Arnaldo. *Op. cit.*, pàg. 12.

²¹ DE LEO, Aloysii. *Commentaria (...) Super Primo Libro Codicis*. Venetiis: Apud Iuntas, 1600-1605. «De diversis rescriptis», lex III, núm. 12, f. 74.

²² DE TUDESCHIS, Nicolai. *Panormitani Secunda in II. Decretalium*. Lugduni: (s.n.) (?) (exemplar mancat de l'últim foli), 1546, foli 97, havia escrit que un document privat conservat en un arxiu públic «sine alia comparatione et approbatione fidem ratione loci facit».

²³ Tractà especialment el tema GENVA, Nicolao. *De scriptura privata. Tractatus novus plenissimus*. 3a edició. Venetiis: Apud Rubertum Meittum, 1621, pàgs. 28-29.

²⁴ Vegeu, per exemple, FONTANELLA, Joan Pere. *Decisiones Sacri Regii Senatus Cathalonie*. Lugduni: Apud Germanum Nanty, & Soc., 1668, tom. sec., decs. CCCLXXI, 23, pàg. 173, XAMMAR, Joan Pau. *Rerum iudicatarum in Sacro Regio Senatu Cathalonie sub diversis definitionibus cum retionalibus seu (si mavis) allegationibus*. Barcinonae: Expensis et Typis Narcisi Casas, 1657, partis primae, def. 31, pàgs. 172-178. També CÀNCER, Jaume. *Variarum resolutionum iuris caesarei, pontificii, et municipalis Principatus Cathalonie*. Barcinone: Ex Typographia Iacobi Cendrat, 1594, pars prima, folis 104v-106v; i CRESPI DE VALLDAURA, Cristòfor. *Observationes illustratae decisionibus Sacri, Supremi, Regii Aragonum Consilii, Supremi Consilii S. Cruciatæ, & Regiæ Audientiae Valentinae*. Lugduni: Sumpitibus De Ville & Chalmette, 1730, pàgs. 268-269.

²⁵ PAOLI, Cesari. *Diplomatica*, Nuova edizione aggiornata da G.C. Bascapè, Firenze: Casa Editrice Le Lettere, 1987, pàg. 297.

²⁶ Recordem, si més no, per al nostre país, els Zurita, Diago i altres historiadors que consultaren els millors arxius catalans, l'Arxiu Reial de Barcelona al capdavant. Referències a UDINA MARTORELL, Federico (dir.). *Guía del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección General de Bellas Artes y Archivos, 1986, pàgs. 116-119.

²⁷ DE CAPMANY Y DE MONTPALAU, Antonio. *Memorias históricas sobre la marina, comercio, y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Madrid: En la Imprenta de Sancha, 1792, t. IV, pàg. XXIII. En uns termes semblants s'havia expressat Maians, a MAYÀNS I SISCÀR, Gregorio. «Prefacion», a IBÁÑEZ DE SEGOVIA, Gaspar (Marqués de Mondéjar). *Obras Chronológicas*. Valencia: por Antonio Bordazar de Artazú, Impresor Academico, 1744, pàgs. VVI.

²⁸ Vegeu ELIAS DE MOLINS, Antonio. «Los estudios históricos y arqueológicos en Cataluña en el siglo XVIII».

A: *Discursos de Recepción de los académicos numerarios D. Eduardo de Hinojosa y Naveros, D. Federico Rahola y Tremols, D. Teodoro Baró y Sureda, D. Antonio Elias de Molins, D. Pelegrín Casades y Gramatxes, D. Juan Rubio de la Serna y D. José Soler y Palet*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1906, pàgs. 107-151; CORREDERA, Eduardo. *La escuela histórica avellanense*. Lérida: Instituto de Estudios Ilerdenses, 1971, 127 pàgs. Des d'una perspectiva espanyola, l'exposició de motius feta per ABELLA, Manuel. *Noticia y plan de un viaje para reconocer archivos y formar la colección diplomática de España, encargada por el Rey a D. Manuel Abella*. Madrid: En la Imprenta Real, 1795, 56 pàgs.; la qual hom trobarà situada en el seu context a MILLARES CARLO, Agustín. «El siglo XVIII español y los intentos de formación de un corpus diplomático». *Revista del Archivo, Biblioteca y Museo del Ayuntamiento de Madrid*, Madrid, 1925, II, pàgs. 515-530 (a la pàgina 516 l'autor escriu que la tasca diplomàtica del segle XVIII coincideix «con los comienzos de organización científica de los archivos españoles»).

²⁹ CRESPO, Carmen. «Los primeros cien años del Archivo Histórico Nacional (1866-1966)». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, Madrid, 1966, LXXIII-2, pàgs. 285-319.

³⁰ Vegeu l'interessant opuscle que publicà, amagat sota el pseudònim de FLURALBO, Félix. *Reflexiones sobre los perjuicios que ocasionaría á algunas provincias de España y en particular á la de Cataluña la traslación de sus archivos á Madrid que propuso la comision de Cortes en su dictamen y minuta de decreto presentado á las mismas en 19 de marzo de 1814*. Barcelona: Imprenta de José Torner, 1821, 7 pàgs. (a la pàg. 4 escriu que fins a la constitució de 1812 «jamás ha podido considerarse la península como una sola nacion ó reyno sino como un conjunto de estados independientes gobernados por un mismo príncipe» i que «la segregacion de archivos propuesta (...) no puede nunca efectuarse sino con gran perjuicio de las provincias á que pertenecen, porque el enlace que tienen estos establecimientos con las diferentes y antiguas instituciones y derechos radicados en el mismo país, que de ellas han emanado, hace que no puedan estar separados los archivos de las personas, ni estas y aquellos del reyno que dio existencia á los primeros, para que mantengan en el goce de sus propiedades á las segundas»).

³¹ AULESTIA y PIJOAN, Antonio. «De la importancia de los archivos, bibliotecas y museos en Cataluña». A: MARTORELL y PEÑA, Francisco. *Apuntes Arqueológicos*. Ordenados por Salvador Sanpere y Miquel, publicados por Don Juan Martorell y Peña. Barcelona: Vicente Dorca, Gerona, 1879, pàgs. 41-53.

³² ZANNI ROSIELLO, Isabella. *Archivi e memoria storica*. Bologna: Società editrice il Mulino, 1987, pàgs. 43-47.

³³ LODOLINI, Elio. *Op. cit.*, pàgs. 108 i ss.

³⁴ RODRÍGUEZ DE DIEGO, José Luis. *Op. cit.*, pàg. 15.

³⁵ CENCETTI, Giorgio. *Scritti Archivistici*. Roma: Il Centro di Ricerca Editore, 1970, pàg. 263.

³⁶ TRAGÓ, Pere. *Spill manifest de totes les coses del vescomdat de Castellbò*. A cura de Cebrià Baraut. La Seu d'Urgell: Societat Cultural Urgelitana, 1982, pàgs. XX-XXIII.

³⁷ BAUTIER, Robert-Henri. *Op. cit.*, pàg. 146.

³⁸ LODOLINI, Elio. *Op. cit.*, pàgs. 72-75.

³⁹ PLANES i ALBETS, Ramon. «La catalogació de l'arxiu de la col·legiata de Sant Vicenç del castell de Cardona endegada pel canonge Miquel Mitjans i Llenguart (1718-1721)». *Patronat Municipal de Museus. Cardona. Butlletí*, Cardona, 1984-1985, 3, pàgs. 35-39.

⁴⁰ SANDRI, Leopoldo. «La letteratura archivistica avanti il Muratori». A: *Miscellanea di Studi Muratoriani. Atti e Memorie del «Convegno di Studi Storici in onore di L.A. Muratori» tenuto in Modena 14-16 aprile 1950*. Modena: Aedes Muratoriana, 1951, pàgs. 511-523(516); i, del mateix autor, «*Il De Archivis di...*», citat. Vegeu també LODOLINI, Elio. *Op. cit.*, pàgs. 108-109.

⁴¹ D'ADDARIO, Arnaldo. «Principi e metodi dell'inventariazione archivistica fra XVII e XIX secolo». *Archiva Ecclesiae. Bolletino dell'Associazione Archivistica Ecclesiastica*, Città del Vaticano, 1983-1984, XXVI-XXVII, pàgs. 29-48(39); i, del mateix autor, «Lineamenti di storia...», citat.

⁴² CASANOVA, Eugenio. *Archivistica*. 2a ed. Siena: Stab. Arti Grafiche Lazzeri, 1928, pàg. 386.

⁴³ LEGIPONT, Oliver. *Itinerario en que se contiene el modo de hacer con utilidad los Viajes à Cortes Estrangeras. Con dos disertaciones. La primera sobre el modo de ordenar, y componer una Libreria. La segunda sobre el modo de poner en orden un Archivo*. Valencia: por Benito Monfort, 1759, pàgs. 298-299.

⁴⁴ CASANOVA, Eugenio. *Op. cit.*, pàgs. 381-382; BAUTIER, Robert-Henri. *Op. cit.*, pàg. 147.

⁴⁵ UDINA MARTORELL, Federico. *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X. Estudio crítico de sus fondos*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1951, pàgs. 4-5. UDINA MARTORELL, Federico (dir.). *Op. cit.*, pàgs. 53-54.

⁴⁶ Association des Archivistes Français. *Op. cit.*, pàgs. 207 i ss.

⁴⁷ DUCHEIN, Michel. «La clef du trésor. L'évolution des instruments de recherche d'archives du Moyen Âge à nos jours d'après des exemples français». *Archives et Bibliothèques de Belgique*, Bruxelles, 1986, LVII, 1-2, pàgs. 109-126.

⁴⁸ Ídem, pàg. 109. Association des Archivistes Français. *Op. cit.*, pàg. 245. CENCETTI, Giorgio. *Op. cit.*, pàg. 263.

⁴⁹ FAVIER, Jean. *Les archives*. Paris: Presses Universitaires de la France, 1985, pàg. 26.

⁵⁰ Sobre el caràcter supletori d'instruments de descripció medievals, dels mateixos documents, DUCHEIN, Michel.

Op. cit., pàg. 112. També DE AGUINAGALDE, F. Borja. *Op. cit.*, pàgs. 65-66. Sobre la reconstrucció d'un arxiu a partir d'un cartulari, MULLER, S.; FEITH, J.A.; FRUIN, R. *Op. cit.*, pàgs. 17-18.

⁵¹ A les acaballes del segle XVIII, TOS, Joaquin. *Paleografía, que para inteligencia de los Manuscritos Antiguos de este Principado, escribió Don (...)*. Barcelona: En la Imprenta de Ramon Martí Impresor, s.a., pàg. 6. Vegeu VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona: Edicions 62, 1966, III, pàg. 503. PORTELLA, Jaume; SANZ, Antoni L. «Reacció senyorial i resistència pagesa al domini de la catedral de Girona (segle XVIII)». *Recerques*, Barcelona, 1985, 17, pàgs. 141-151(143). PLANES i ALBETS, Ramon. «Un Compendio del estado en que se hallan las propiedades temporales de la mensa episcopal de Solsona (s. XVIII)». A: *Miscel·lània les terres de Lleida al segle XVIII*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1986, pàgs. 345-360.

⁵² Vegeu especialment els treballs de Josep Maria FONT RIUS, entre els quals, *Orígenes del règimen municipal en Catalunya*. Madrid: Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1946, 504 pàgs.; *Estudis sobre drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1985, XXI + 770 pàgs. També FERRO, Víctor. *El Dret Públic Català. Les Institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo Editorial, 1987, pàgs. 345-360.

⁵³ Vegeu la bibliografia monogràfica sobre fons municipals catalans (Principat) recollida al final d'aquestes notes, a la qual remeto implícitament des d'ara sempre que faci referència a algun arxiu municipal sense donar la corresponent nota a peu de pàgina.

⁵⁴ Molts petits municipis tenen els seus documents més antics a l'arxiu parroquial, amb el qual formaven a voltes una totalitat inseparable (un mateix volum pot contenir assumptes municipals i parroquials). Vegeu VILÀ y SALA, Antoni. *Els arxius parroquials. La seva importància. Ordenació, classificació i catalogació dels seus documents*. Manresa: Imprenta i enquadernació de Sant Josep de Viuda y fill de Torrella, 1912, pàg. 11. A Palafrugell encara als anys trenta del nostre segle l'arxiu del municipi es conservava a la parròquia; també es donava una situació semblant a Blanes; a Bagà era guardat a l'església de Sant Esteve (Cfr. SERRA VILARÓ, Joan. *Baronies de Pinós i Mataplana, Investigació als seus arxius*. Barcelona: Ed. Balmes, 1930, I, pàgs. 9-10), etc.

⁵⁵ TURULL i RUBIBAT, Max. *La configuració jurídica del municipi baix-medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Barcelona: Fundació Noguera, 1990, pàgs. 211-214.

⁵⁶ BATLLE y PRATS, Luis. «Inventarios municipales gerundenses del siglo XV». *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, Girona, 1951, VI, pàgs. 179-192.

⁵⁷ *Capítols, estatuts, eo ordinacions de la insigne, y coronada ciutat de Valencia, dits del quitament, ordenats y publi-*

cats en lo insigne Consell General de aquella en lo dia 21. de Març del any de la Nativitat de Nostre Señor 1669. y en altres dies següents del mateix any. Valencia: Impressos en Valencia, per Geroni Vilagrassa, 1669, pàgs. 121-127 i 162-163.

58 DURAN i SANPERE, Agustí. «El Museu Comarcal de Cervera». Barcelona: Centro Comarcal Leridano, separata del núm. 58 del *Boletín Interior Informativo*, de desembre de 1962, s.a., pàg. 11. Vegeu també, del mateix autor, «El segell municipal de Cervera». Barcelona: Extret dels *Estudis Universitaris Catalans*, 1921, 11 pàgs. + (2) f.

59 Jesús Massip i Fonollosa, arxiver de l'Ajuntament de Tortosa, ha recuperat aquesta antiga classificació de 1574, però amb l'inconvenient de reelaborar-la per la insuficiència de la informació disponible. Vegeu la bibliografia, *supra*, nota 53.

60 Vegeu TORRAS i RIBÉ, Josep M. *Els municipis Catalans de l'Antic Règim (1453-1808) (Procediments electorals, òrgans de poder i grups dominants)*. Barcelona: Curial, 1983, 429 pàgs.

61 *Novísima Recopilación de las leyes de España*. Madrid: (s.n.), 1805, t. III. libro VII, tít. II, pàg. 4, nota 2.

62 *Ídem*, pàgs. 4-5, nota 3.

63 ROS, Carlos. *Breves instrucciones en practica, para los escrivanos de las Poblaciones de este Reyno de Valencia, que asisten à los Ayuntamientos, ò Alcaldes legos*. Valencia: En la Imprenta de Agustín Laborda, 1753, pàg. s.n. («Prologo», 3).

64 DE G(ÜEMES) V(ILLAME), J(osé). «Centralización de los archivos municipales». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, Madrid, 1877, VII, pàgs.309-313, 325-329 i 341-346. També pot trobar-se un repàs de la legislació municipal del segle XIX en allò que afecta els arxius a ORDUÑA REBOLLO, Enrique. «Los Archivos locales». *Revista de Estudios de la Vida Local*, Madrid, 1973, XXXII, pàgs. 307-327. Vegeu també POSADA, Adolfo. *Evolución legislativa del régimen local en España 1812-1909*. Madrid: Instituto de Estudios de Administración Local, 1982, 549 pàgs.

65 ORDUÑA REBOLLO, Enrique. *Op. cit.*, pàg. 312. Vegeu ORTIZ DE ZÚÑIGA, Manuel L. *Deberes y atribuciones de los correjedores, justicias y Ayuntamientos*. Madrid: Imprenta de Don Tomás Jordan, 1832, t. I, pàgs. 329 i 334-335; ORTIZ DE ZÚÑIGA, Manuel. *Práctica de Secretarios de Ayuntamiento*. Granada: Imprenta y Librería de Sanz, 1843, pàgs. 6-7.

66 DE G(ÜEMES) V(ILLAME), J(osé). *Op. cit.*, pàg. 326.

67 *Ídem*, pàg. 327 i ORDUÑA REBOLLO, Enrique. *Op. cit.*, pàg. 313.

68 MONER, Francisco Javier María. *El consejero municipal. Observaciones a la ley de organizacion y atribuciones de los Ayuntamientos de 8 de enero de 1845, y disposiciones*

del Gobierno de S.M. publicadas hasta el dia para su ejecucion, intercaladas con el Reglamento de 16 de setiembre del mismo año, en los artículos de la propia ley. Girona: Imprenta de la Viuda Grases, 1849, pàgs. 83-84.

69 DE G(ÜEMES) V(ILLAME), J(osé). *Op. cit.*, pàg. 327.

70 ORDUÑA REBOLLO, Enrique. *Op. cit.*, pàg.313.

71 *Ídem*, pàg. 313.

72 FREIXA y RABASO, E. *Manual de Ayuntamientos*. Madrid: Publicaciones de Eusebio Freixa y Rabasó, 1889, pàg. 93.

73 VILA SERRA, José. *Ley Provincial*. Valencia: Imprenta del Autor, 1906, pàg. 14.

74 LUENGO CARRASCO, Manuel. «Arxiu Municipal de Viladecans». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4. pàg.224, fa esment d'un «Interrogatorio Estadístico-Administrativo», de 1854, tramès als ajuntaments de la província pel governador civil, al qual, des de Viladecans, s'hi respongué, quant a l'arxiu, que «se está arreglando»; i, a la pregunta sobre si hi havia un inventari, la resposta no fou més convincent, «se está formando».

75 Una notícia biogràfica i algunes notes sobre l'entorn cultural vigatà de J. Serra Campdelacreu a SALARICH, Miguel S. «José Serra y Campdelacreu (1848-1901)». *Ausa*, Vich, 1952, núm. 2, pàgs. 75-79.

76 Si hem de judicar per la nul·la referència que se'n fa a les bibliografies del moment, potser perquè tampoc no figura a SÁNCHEZ BELDA, Luis (dir.). *Bibliografía de archivos españoles y de archivística*. Madrid: Dirección General de Archivos y Bibliotecas, 1963, 340 pàgs. Cal la publicació d'una bibliografia catalana d'arxius que incorpori els obllits reiterats d'aquesta obra i allò que s'ha publicat en els darrers anys.

77 Ressò de la inventariació de l'arxiu municipal de Sarrià a la *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*. Barcelona, abril-junio 1897, I, núm. 3, pàgs. 215-216.

78 No es concreta la tasca de R. Gras d'Esteva a la bibliografia recent sobre l'Arxiu de la Paeria de Lleida.

79 Darrerament traduïda amb el títol *Història de la Paeria*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1988, 275 pàgs. + 21 làmines.

80 MIRET y SANS, Joaquim; MASSÓ TORRENTS, J. *Informe que l'Institut d'Estudis Catalans va traslladar al Excelentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya y la conveniencia de la seva millor instalació*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1908, 27 pàgs.

81 ALBERCH i FUGUERAS, Ramon; BARRIACH i MOLAS, Francesc; PANYELLA, Vinyet. *Els arxius històrics municipals: normes bàsiques de classificació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, 68 pàgs.

⁸² Per a Lió, un segle enrere, és il·lustrativa l'exposició de JEANDET, Abel. *Cinq mois aux archives de la ville de Lyon. 1er avril-30 août 1873*. Chalon-s-S: imp. L. Landa, 1874, 53 pàgs.

Addenda: substancialment, aquest escrit vaig deixar-lo enllestit l'estiu de 1991. Entre les publicacions aparegudes d'aleshores ençà que tenen interès per al que aquí tracto hi ha els dos articles següents. CASADEMONT i DONAY,

Miquel. «Unde veniunt ac quo vadunt archiva». *Lligall. Revista Catalana d'Arxivística*, Barcelona, 1991, núm. 4, pàgs.57-92. FERNÁNDEZ HIDALGO, María del Carmen; GARCÍA RUIPÉREZ, Mariano. «La clasificación en los archivos municipales españoles: evolución histórica y situación actual». *Iragi. Artxibistika Aldizkaria = Revista de Archivística*, Bergara, 1991, II (1989), pàgs. 133-349.

ANNEX

Bibliografia monogràfica sobre arxius municipals catalans (Principat)

Alt Camp: DE MORAGAS i RODÉS, Fidel. *Catàlec dels llibres, pergamins i documents antics de l'Arxiu Municipal de la Ciutat de Valls*. Valls: Impremta d'Eduard Castells, 1916, VIII + 216 pàgs. PAPELL i TARDIU, Joan. «Arxiu Històric Municipal de Valls». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, vol. 1, pàgs. 171-192.

Alt Empordà: COMPTE, Albert. «Un inventari de l'arxiu de Castelló d'Empúries de mitjans de segle XVIII». *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres, 1987, vol. 20, pàgs. 173-228. SERNA i COBA, Erika. «L'Arxiu Municipal de Fortià». *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, Figueres, 1989, vol. 22, pàgs. 293-298. *Arxiu Municipal de l'Escala*. Palafrugell: Ajuntament de l'Escala, 1992, (1 fol.).

Alt Penedès: GÜELL, Maria Antonia. «Los archivos de Villafranca del Panadés». *Biblioteconomía. Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona*, Barcelona, enero-marzo, 1947, año IV, núm. 13, pàgs. 44-48. COSTA i VIA, Montserrat. «L'Arxiu Municipal de Sant Sadurní d'Anoia». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, novembre 1982, núm. 54, pàg. 67. MASACHS i SURIOL, Josep Maria. «Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1987, vol. 2, pàgs. 197-223. CARAFÍ, E. «L'Arxiu de Gelida». A: *Programa oficial de la Festa Major dedicada a sant Roc, co-patró del poble*. Gelida: Ajuntament de Gelida,

1988, s.n. (1 pàg.). FERRAN i RIUS, Mercè. «L'Arxiu Històric de Gelida i la documentació de l'administració municipal». A: *Programa Oficial de la Festa Major dedicada a sant Roc, co-patró del poble*. Gelida: Ajuntament de Gelida, agost del 1990, s.n. (2 pàgs.). BANCHS, Narcís. *Arxiu Històric de Gelida*. Gelida: Ajuntament de Gelida, s.a. (1990), (2 fol.).

Alt Urgell: PICADO i VALLES, Marisa. «Arxiu Històric Comarcal de la Seu d'Urgell». A: *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 213-231. PICADO i VALLES, Marisa. «Els arxius de l'Alt Urgell». A: *VI Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs. La Seu d'Urgell, del 6 al 10 de juliol de 1987*. (s.l.): Caixa de Catalunya, 1989, vol. III, pàgs. 91-92.

Anoia: MERCADER RIBA, Juan; COLOMER PRESAS, Ignacio. *Los archivos de Igualada. Recensión histórica y descriptiva*. Igualada: Centro de Estudios Comarcales de Igualada, 1951, 31 pàgs. LLACUNA i ORTÍNEZ, Pau. «Arxiu Històric Municipal d'Igualada». A: *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, vol. 1, pàgs. 51-77. *Arxiu Municipal d'Igualada. Visita comentada*. Igualada: Ajuntament d'Igualada, 1985, 33 pàgs. LLACUNA i ORTÍNEZ, Pau; VIVES i SABATÉ, Marta. *Arxiu Municipal d'Igualada. Catàleg dels llibres d'actes*. Igualada: Ajuntament d'Igualada, 1986, 32 pàgs.

Bages: FERRER, Llorenç. «L'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, setembre 1979, núm. 19, pàg. 76. FERRER i ALÒS, Llorenç. «L'Arxiu Municipal de Navarces». *Dovella. Revista d'història i art del Bages*, Manresa, gener-febrer del 1983, núm. 8, pàgs.31-32. BARBERÀ i SOLER, Jaume.

«L'Arxiu de l'Església de Sant Miquel i Sant Vicenç i l'Arxiu Municipal de la vila de Cardona». *Patronat Municipal de Museus. Cardona. Butlletí*, Cardona, desembre 1984, núm. 3, pàgs.44-54. GASOL, J.M.; TORRAS, M. «L'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa». A: *Guia dels arxius històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 69-88. GASOL, Josep M. *Arxius i arxivers manresans*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 1990, 30 pàgs. CASAS i NADAL, Jesús (coord.). «Arxiu Històric de Cardona». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992, vol. 5 (en premsa).

Baix Camp: VILASECA BORRÁS, Luisa. «Nota sobre el Archivo Histórico Municipal de la ciudad de Reus». *Bibliotecarías de Barcelona*, Barcelona, abril-junio 1947, año IV, núm. 14, pàgs. 66-71. PUYOL TORRES, Carme. «L'Arxiu de Cambrils». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, abril 1980, núm. 26, pàg. 71. SOLER i DE MAGRINYÀ, Francesc. «L'Arxiu de Reus». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, maig del 1982, núm. 49, pàg. 71. PERIS i SERRADELL, Sabí. «Arxiu Històric Comarcal de Reus». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 7-30. CARRION CUBELLS, J.; CORTS SALVAT, J.R. *El fons documental de l'Arxiu Històric Municipal de Riudoms (s. XIV-1939)*. Riudoms: Centre d'Estudis Riudomens Arnau de Palomar, Ajuntament de Riudoms, 1991, 145 pàgs.

Baix Ebre: TRULLÉN LLATJÓ, José. «Estado actual de los archivos de Tortosa». *Bibliotecarías de Barcelona*, Barcelona, julio-septiembre 1947, año IV, núm. 15, pàgs.147-148. MASSIP, J. «L'Arxiu Muni-

cipal de Tortosa». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, febrer 1982, núm. 46, pàg. 70. MIRAVALL i DOLÇ, Ramon. *Enric Bayerni i el Museu-Arxiu de Tortosa*. Tarragona: Diputació de Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1987, 270 pàgs. MASSIP i FONOLLOSA, Jesús. *Un quart de segle del Museu i Arxiu de Tortosa*. Tortosa: Ajuntament de Tortosa, 1987, 134 pàgs. MASSIP i FONOLLOSA, Jesús. *El catàleg de l'arxiu territorial de Tortosa de 1574*. Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona, 1987, 311 pàgs. MASSIP i FONOLLOSA, Jesús. «Arxiu Històric Comarcal de Tortosa». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 233-272.

Baix Empordà: SURROCA i SENS, Joan. «Els pergamins municipals». *Papers del Mongri*. Torroella de Montgrí, març 1984, núm. 3, pàgs. 11-38. CAMÓS i CABRUJA, Lluís; MARQUÈS i PLANAGUMÀ, Josep M. «Documents en pergami de l'Arxiu Municipal de Palamós». *Estudis sobre temes del Baix Empordà*, Sant Feliu de Guíxols, 1987, núm. 6, pàgs. 119-135. BARREDA i MASSÓ, Pere. *Guia de l'Arxiu Històric Municipal de Castell-Platja d'Aro*. Banyoles: Ajuntament de Castell-Platja d'Aro, 1988, s.n. (10 fol.). SAGUER i HOM, Enric; SAURÍ i ROS, M. Concepció. «Arxiu Històric de Palafrugell». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 289-316. SAGUER, Enric; SAURÍ, M. Concepció. «El fons de l'Arxiu Històric de Palafrugell». *L'Estoig. Publicació de l'Arxiu i del Museu de Palafrugell*, Palafrugell, 1989, núm. 1, pàgs. 69-83. COSTA i FERNÁNDEZ, Lluís. «L'Arxiu Històric Municipal de Begur». *Es pedrís llarg. Revista municipal d'informació i cultura*, Begur-Esclanyà, abril

del 1990, núm. 11, pàgs. 8-9. SOLER i SIMON, Santi; MATAS i BALAGUER, J. «Arxiu Històric Comarcal de la Bisbal d'Empordà». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992. Vol. 5 (en premsa).

Baix Llobregat: VILA, F. Xavier. *Ajuntament de Sant Boi de Llobregat. Arxiu Històric Municipal*. (s.l.): Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, s.a. (1988), (1 fol.). RETUERTA i JIMÉNEZ, María Luz. «Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 191-211. FERNÁNDEZ i TRABAL, Joan. «Arxiu Històric de Cornellà de Llobregat». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 273-287. LUENGO CARRASCO, Manuel. «Arxiu Municipal de Viladecans». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 221-255. *Arxiu Municipal de Martorell* (s.l.): Ajuntament de Martorell (s.a.), 1991, (1 fol.).

Baix Penedès: CONDE i DELGADO DE MOLINA, Rafael. *Inventari del fons de l'Arxiu Històric de l'Arboç (Arxiu de la Corona d'Aragó)*. Sant Sadurní d'Anoia: Ajuntament de L'Arboç, 1987, 63 pàgs. SABANÉS i ALBERICH, Anna. «Una aproximació al contingut de l'Arxiu del Vendrell». *Miscel·lània Penedesenca*, Vilafranca del Penedès, octubre del 1989, XII, 1988-2, pàgs. 155-170.

Barcelonès: MIRALLES, Ramon. *Índice del Archivo Municipal de Sarriá*. Barcelona: Imprenta de la Académica, 1893, 178 pàgs. DURAN y SANPERE, Agustín. *La Casa del Arcediano y el Archivo Histórico de la Ciudad*. Barcelona: Biblioteca de Turismo de la Sociedad de Atracción de

Forasteros, 1928, 76 pàgs. «Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona». *Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Anuari MCMXXI-XXVI*, Barcelona, 1931, vol. VII, pàgs. 281-282. «L'Arxiu Municipal Administratiu». *Gasetta Municipal de Barcelona*, Barcelona, 11 de gener de 1932, any XIX, núm. 1, pàgs. 13-23. «L'Arxiu Històric de la Ciutat». *Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Anuari MCMXXI-XXVI*, Barcelona, 1936, vol. VIII, pàgs. 401-402. «L'Arxiu Municipal de Badalona». *Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Anuari. MCMXXI-XXVI*, Barcelona, 1936, vol. VIII, pàg. 407. VOLTES BOU, Pedro. *Fondos del Instituto Municipal de Historia de la Ciudad de Barcelona. Catálogo sumario*. Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona, 1959, 16 pàgs. VOLTES BOU, Pedro. *Guía-Catálogo del Instituto Municipal de Historia de Barcelona*. Barcelona: Ayuntamiento de Barcelona, 1965, 67 pàgs. CULLA i CLARÀ, Joan B. «L'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, agost-setembre 1978, núms. 7-8, pàg. 4. RIERA, Sebastià. «L'Institut Municipal d'Història de Barcelona». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, juny 1982, núm. 50, pàgs. 81-82. SOBREQÜÉS i CALLICÓ, Jaume (dir.). *Guia-Catàleg de l'Institut Municipal d'Història (Casa de l'Ardiaca)*. *Arxiu Històric, Hemeroteca, Biblioteca*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1983, 292 pàgs. UBERO i BADIA, Lina. *Guia de l'Arxiu Històric Municipal de Sant Martí de Provençals*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1985, 37 pàgs. *Arxiu Municipal del districte de Sant Andreu. Secció Arxiu Històric*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1988 (1 fol.). *Arxiu Municipal del districte de Les Corts*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona,

s.a. (1988) (1 fol.). *Arxiu Municipal Horta Guinardó*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1989, (1 fol.). RIERA, Sebastià; ROVIRA, Manuel; i col·laboradors. «Institut Municipal d'Història de Barcelona». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 7-58. SALINAS i CALLE, Núria Esther. «L'Arxiu Històric Municipal de Santa Maria de Gramenet». *Puig Castellar. Revista del Museu Torre Balldovina*, Santa Coloma de Gramenet, maig 1989, núm. 1, pàgs. 37-40. AMIGÓ i BARBETA, Jordi. «L'Arxiu Històric Municipal de Sant Just Desvern». *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs*. Sant Just Desvern, 1990, núm. 1, pàgs. 5-12. ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. «Arxiu Municipal de Barcelona. Balanç i perspectives». *Revista de Catalunya*. Barcelona, abril 1991, núm. 51, pàgs. 37-55. CARRERAS i GARCIA, Montserrat. «Arxiu Històric de la Ciutat de Badalona». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Vol. 5, 1992 (en premsa).

Berguedà: SERRA y VILARÓ, Joan. «Missió històrica a l'Arxiu de Bagà». *Institut d'Estudis Catalans. Anuari MCMVIII*. Barcelona, 1908, pàgs. 576-579. PEDRALS, Xavier. «L'Arxiu de Bagà està dispers i hi manquen papers importants». *Regió 7*, Manresa, 22 d'agost de 1989, pàg. 28.

Cerdanya: TRENCHS ODENA, José. «Documentación de Eller guardada en el archivo municipal de Bellver de Cerdanya (Lérida)». Separata de Miscelánea en Homenaje al Profesor Roca Lletjós. Lérida: Instituto de Estudios Ilerdenses, 1979, pàgs. 263-272. BOSOM ISERN, Sebastià. «Inventari de l'Arxiu Històric Local de Llivia». Separata del *Setè Quadern d'Informació Municipal*, publicació 1987-II. Llivia,

1987, s.p. (11 fols.). BOSOM ISERN, Sebastià. «Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992. Vol. 5 (en premsa).

Conca de Barberà: PORTA i BALANYÀ, Josep Maria: «Arxiu Històric Comarcal de Montblanc». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1987, vol. 2, pàgs. 97-152.

Garraf: PANYELLA, Vinyet. «L'Arxiu Municipal de Sitges». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, desembre 1978, núm. 11, pàg. 4. PANYELLA, Vinyet. «Arxiu Històric Municipal de Sitges». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, vol. 1, pàgs. 79-124. MESTRES i BOQUERA, Rafel. «Aproximació a l'Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú». *Gran Penedès*, Vilafranca del Penedès, abril-maig 1987, núm. 4, pàgs. 5-6. MESTRES i BOQUERA, Rafel. «Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 257-282.

Garrotxa: SALA i GIRALT, C. «Biblioteca i Arxiu Històric Municipal d'Olot». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, febrer 1979, núm. 13, pàg. 4. BAIGES i JARDÍ, Ignasi; CASES i LOSCOS, M. Lluïsa. «Documents dels segles XI al XIV conservats a l'Arxiu Municipal de Besalú». *Amics de Besalú. V Assemblea d'Estudis del seu comtat. Ponències i comunicacions*. Besalú, 1983, pàgs. 85-96. MAYANS i PLUJÀ, Antoni. *Els arxius parroquials, municipals i notariais de la Garrotxa. Una aproximació*. Girona: Diputació de Girona, 1987, 318 pàgs. MAYANS, Antoni, «Danés i l'Arxiu». A: CANAL i MORELL, J.; MAYANS, A.; PUJULÀ, J. (eds.). *Joaquim*

Danés i Torras (1888-1960). Olot: Editora de Batet, 1989, pàgs. 103-110.

Gironès: ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. «L'Arxiu Històric Municipal de Girona». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, octubre 1979, núm. 20, pàgs. 73-74. ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. *Guia-inventari de l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona*. Girona: Ajuntament de Girona, 1983, 274 pàgs. ALBÀ ESPINET, Marta. «Arxiu Municipal». *Crònica. Publicació de l'Arxiu Municipal de Llagostera*, Llagostera, 1991, núm. 3, s.n. (1 pàg.). BOADAS i RASET, J.; COLOMER i ARCAS, A. «Arxiu Municipal de Salt». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992, vol. 5 (en premsa).

Maresme: S.R. «L'Arxiu Municipal de Mataró». *Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Anuari. MCMXXI-XXV*, Barcelona, 1936, vol. VIII, pàg. 408. BONET, Lorenzo. «El Archivo Histórico de Arenys de Mar». *Biblioteconomía*, Barcelona, julio-diciembre 1955, año XII, núm. 42, pàgs. 182-185. FRADERA, Josep. «Arxiu Municipal de Mataró». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, gener 1979, núm. 12, pàg. 3. FERRÉS i PUIGVERT, Cristina. «Notícia de l'Arxiu Municipal de Mataró». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, Mataró, abril del 1982, núm. 13, pàgs. 43-46. PONS i GURI, Josep M. «Arxiu Històric Fidel Fita, d'Arenys de Mar». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, vol. 1, pàgs.7-33. PONS i GURI, Josep M. *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Fidel Fita, d'Arenys de Mar*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1984, 696 pàgs. PONS i GURI, J.M.; RODRÍGUEZ BLANCO, Jesús. *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Calella*. Barcelona: Fundació Noguera, 1990, 532

pàgs. ALBERTÍ i SERRA, Lluís. «Aproximació documental al fons de l'Arxiu Municipal de Sant Andreu de Llavaneres». A: *Setmana cultural amb motiu de la inauguració de l'Arxiu Municipal i de la Pinacoteca Municipal. Del 24 de maig al 7 de juny de 1992. Sant Andreu de Llavaneres (Maresme)*. Sant Andreu de Llavaneres: Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres. Organisme autònom municipal, 1992, pàg. 13.

Montsià: QUEROL GIL, María del Carmen. «Los Archivos y las Bibliotecas de Ulldesona». *Biblioteconomía. Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona*, Barcelona, gener-març 1949, año VI, núm. 21, pàgs. 2-18. BEL i BELTRAN, Agustí. «De l'estat deplorabilíssim de l'arxiu municipal». *Alcanar*, Alcanar, juliol 1987, pàgs. 14-15.

Noguera: FARRÉ i VILADRICH, Joan. «Arxiu Històric Comarcal de Balaguer». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 117-157.

Osona: SERRA y CAMPDELACREU, José. *El Archivo Municipal de Vich. Su historia, su contenido y su restauración. Memoria escrita y presentada al M.I. Ayuntamiento Constitucional de esta ciudad*. Vich: Establecimiento tipográfico de Ramon Anglada y Pujals, 1879. XIII + 208 pàgs. CASALS SERRA, R. «Los archivos de Manlleu». *Biblioteconomía. Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona*, Barcelona, enero-diciembre 1952, año IX, núms. 33-36, pàg. 198. PUJOL, Marta. «Els arxius de Manlleu». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, maig 1980, pàg. 73. BARDIA, Imma; ROQUER, Roser; TIÓ, Xesca; VILAMALA, Imma. «Estat de la qüestió i inventari de l'Arxiu Municipal de Vic». A: *La Història i els joves historiadors catalans. Ponències i comunicacions de les Primeres Jornades de Joves Historiadors Catalans*,

celebrades al Centre Cívic de les Cotxeres de Sants, els dies 4, 5 i 6 d'octubre de 1984. Barcelona. Edicions de la Magrana, Institut Municipal d'Història (Ajuntament de Barcelona), 1986, pàgs.133-136. DE ROCAFIGUERA i GARCIA, Francesc. «Arxiu Històric Municipal de Vic». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 191-219.

Pallars Jussà: TARRAUBELLA i MIRABET, Xavier; PRATS i ARMENGOL, Francesc. «L'Arxiu Històric Municipal de Tremp». A: *VI Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs. La Seu d'Urgell, del 6 al 10 de juliol de 1987*, (s.l.): Caixa de Catalunya, 1989, vol. III, pàgs. 11-13.

Pallars Sobirà: PRATS i ARMENGOL, Francesc; CATALÀ i TICÓ, Xavier; MESTRE i OIDA, Carme; RELLA i FORO, Ferran. «Guia-Inventari de l'Arxiu Històric de les Valls d'Àneu. Secció: Arxiu Municipal d'Esterrí d'Àneu». *Collegats*, (s.l.), 1989, núm. 3, pàgs. 191-202. BLANCO i BARRILADO, Joan: «L'Arxiu Històric de les Valls d'Àneu». *Àrnica. Revista del Consell Cultural de les Valls d'Àneu, Esterrí d'Àneu*, juny del 1990, núm. 1, pàgs. 12-13. BLANCO, J.; CATALÀ, X.; MARTÍNEZ, R.; RELLA, F. «Arxiu Històric de les Valls d'Àneu». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992. Vol. 5 (en premsa).

Segarra: D(URAN) i S(ANPERE), Agustí. «Arxiu Municipal de Cervera». *Institut d'Estudis Catalans. Anuari. MCMXIII-XIV*, Barcelona, 1915, any V, pàgs. 782-783. DURAN i SANPERE, A. «De la florida cultural de Catalunya, l'Arxiu Històric de Cervera». *D'ací D'allà*, Barcelona, agost 1920, núm. 8, pàgs. 758-764. LLOBET i PORTELLA, Josep M. «Arxiu Històric Comarcal de Cervera». A: *Guia dels*

Arxius Històrics de Catalunya. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, vol. 1, pàgs. 35-49. CANELA i GARAYOA, Montserrat. «Agustí Duran i Sanpere i l'Arxiu Històric de Cervera». A: *VI Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs. La Seu d'Urgell, del 6 al 10 de juliol de 1987*. (s.l.): Caixa de Catalunya, 1989, vol. III, pàgs. 35-39. CANELA, Montserrat; MARBÀ, Roser; MONTAGUT, Dolors. «L'organització de l'Arxiu Municipal dels Plans de Sió». *Recerques Terres de Ponent, Els Plans de Sió*, maig 1990, núm. X, pàgs. 77-84.

Segrià: SERRATE, Antonio. «Documentos inéditos del archivo municipal de Almenar». *Revista de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, Barcelona, 1898, vol. 1, 1896-octubre-1898, pàgs. 480-482. GRAS DE ESTEVA, Rafael. *Catálogo de los privilegios y documentos originales que se conservan en el archivo reservado de la ciudad de Lérida*. Lérida: Imprenta, Librería y Encuadernaciones de José Pla, 1897, 75 pàgs. SAN-MARTÍN i BAIGET, Lluís. «L'Arxiu Històric de la Paeria (Lleida)». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, juny 1981, núm. 39, pàg. 73. CANELLAS AROZ, Magdalena. *L'Arxiu de la Paeria*. Lleida: Ajuntament de Lleida, 1984, 35 pàgs. GONZÀLEZ i COSO, Elena. «Arxiu de la Paeria de Lleida». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 89-106.

Selva: CORTILS y VIETA, José. «El archivo municipal de la villa de Blanes». *Revista de Gerona*, Gerona, 1884, t. VIII, pàgs. 249-253, 276-280, 321-328, 353-362 i, 1885, t. IX, pàgs. 1-6 i 74-78. COSTA, Lluís. *Introducció a la història de Sils. El patrimoni documental: inventari de l'arxiu municipal*. Girona: Diputació de Girona, 1988, 143 pàgs. RUEDA TORRES, J.M.; TURA i MASNOU, J. «Arxiu Histò-

ric Municipal d'Arbúcies». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992, vol. 5 (en premsa).

Solsonès: PLANES i ALBETS, Ramon. «Domènec Valls i Bajona (1850-1925). Notes biogràfiques. A: *Programa oficial de la Festa Major de la ciutat de Solsona, 1990*. Solsona: Ajuntament de Solsona, 1990, pàgs. 38-43.

Tarragonès: BARRIACH MOLAS, Francesc. «Arxiu Històric Municipal de Tarragona». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1992, vol. 5 (en premsa).

Urgell: GONZALVO i BOU, Gener. «Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1989, vol. 3, pàgs. 159-189. GONZALVO i BOU, Gener. «Mossèn Lluís Sarret i Pons (1880-1936) i la seva obra a Tàrraga com a arxiver i historiador». *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, Tàrraga, 1989, núm. 1, pàgs. 127-141.

Vall d'Aran: PASQUIER, F. *Archives anciennes du Val d'Aran. A Viella, en l'Hotel-de-Ville du chef-lieu*. Saint-Gaudens: Imprimerie et Librairie Abadie, 1917, 9 pàgs. ANÉ, Manuela; PAVAN, Marisa; RIART, Esther; SANLEHY, M. Àngels. «Els Arxius municipals d'era Val d'Aran». A: *VI Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs. La Seu d'Urgell, del 6 al 10 de juliol del 1987*. (s.l.): Caixa de Catalunya, 1989, vol. III, pàgs. 41-57.

Vallès Occidental: CARRERAS, M. «L'Arxiu Municipal de Sabadell». *Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Anuari MCMXXI-XXVI*, Barcelona, 1936, vol. VIII, pàgs. 402-406. VERGER, María. *Reseña histórica de los archivos y bibliotecas del Ayuntamiento de Tarrasa*. Barcelona: (s.n.), 1942, 15 pàgs.

MATEU i VIDAL, Ernest. *Antoni Bosch i Cardellach, doctor en medicina, historiador, home de condicions singularíssimes, sabadellenc il·lustre, 1758-1829*. Sabadell: Edicions de la Comissió de Cultura de l'Excm. Ajuntament de Sabadell, Fundació Bosch i Cardellach, 1969, 74 pàgs. PUY, Josep. «L'Arxiu Històric de Terrassa». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, novembre 1979, núm. 21, pàg. 78. BENAUL, Josep M.; CALVET, Jordi; LARROSA, Manel. «L'Arxiu Històric de Sabadell». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, febrer 1980, núm. 24, pàgs. 71-72. PUIG i USTRELL, Pere; SANLEHÍ i UBACH, Josep. «Arxiu Històric de Terrassa». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1982, vol. 1, pàgs. 125-170. CASTELLS, Andreu. «Formació i evolució de l'Arxiu Històric de Sabadell». A: *Arxiu Històric de Sabadell. Inauguració de la nova seu*. Sabadell: Patronat de l'Arxiu Històric de Sabadell, 1983, pàgs. 9-24. PIÑOT, Jordi. «Classificació de l'Arxiu Històric Municipal de Castellar del Vallès». *Tòlosa. Butlletí Informatiu*, Castellar del Vallès, octubre 1985, núm. 9, s.n. (2 pàgs.). BENAUL BERENGUER, Josep Maria. *Primera guia de l'Arxiu Històric de Sabadell*. Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 1990, 45 pàgs. (també publicat a: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 107-163). FOJ i ALVIRA, Gemma. «Arxiu Municipal i Històric de Sant Cugat del Vallès». A: *Guia dels Arxius Històrics de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990, vol. 4, pàgs. 165-190.

Vallès Oriental: GARRIGA ANDREU, Joan. «L'Arxiu Històric de Granollers». *L'Avenç. Revista d'Història*, Barcelona, abril 1982, núm. 48, pàgs. 78-79. GARRIGA i ANDREU, Joan. «Estat de les fonts docu-

mentals dels segles XVI, XVII, XVIII i part del XIX (fons dels arxius de la Garriga, Vallès Oriental)». A: *XXXIII Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos. Granollers, 17-18 d'octubre de 1987*. Museu de Granollers, Centre d'Estudis de l'Associació Cultural, 1988, pàgs. 67-76.

Diverses comarques: FONT y RIUS, J. Ma. «Notas sobre algunos archivos históricos del Pirineo catalán». *Pirineos. Revista del Instituto de Estudios Pirenaicos*. Zaragoza, enero-diciembre 1956, año XII, núms. 39-42, pàgs. 287-304. VALLÈS, Jordi; COLOMÉ, Josep. «Els arxius municipals del Penedès i Garraf». A: *Ir Seminari d'Estudis d'Història Local i Comarcal. L'estat de la qüestió al Penedès i Garraf. Actes. 12-13-14 de març de 1987*, Vilafranca del Penedès: Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, 1987, pàgs. 155-165. BUSQUETS i DALMAU, Joan. «Història i historiografia de l'Empordà al començament de l'Edat Moderna: ss. XVI

i XVII. Estat de la qüestió i informació sobre els arxius». A: *Jornades d'Història de l'Empordà. Homenatge a J. Pella i Forgas*, Girona: Patronat Francesc Eiximenis, 1987, pàgs. 151-188. CANELA, Montserrat; FARRÉ, Joan; GONZALVO, Gener. «Els fons medievals dels arxius històrics comarcals de Balaguer, Cervera i Tàrraga». *Palestra Universitària*, Cervera, 1988, núm. 3, pàgs. 243-253. ASSOCIACIÓ D'ARXIVERS DE CATALUNYA. *Els arxius municipals a les comarques barcelonines*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1988, 4 f. + 175 pàgs. (mecanoscrit). FARRÉ, Joan; TARRAUBELLA, Xavier. «Els arxius municipals del Pirineu: una aproximació». A: *VI Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs. La Seu d'Urgell, del 6 al 10 de juliol del 1987*, (s.l.): Caixa de Catalunya, 1989, vol. III, pàgs. 21-28. PRATS i ARMENGOL, Francesc; CATALÀ i TICÓ, Xavier. «Els arxius documentals pallaresos: una aproximació». A: *Ídem*, pàgs. 15-20.

RESUMEN

El autor plantea el estudio de la historia de un archivo (orden originario, clasificación y reordenación del fondo a lo largo del tiempo, existencia de antiguos inventarios y otros instrumentos de descripción, etc.) como una necesidad metodológica. Antes de enfrascarse en la reordenación de un fondo, cabe conseguir cuanta más información posible sobre el tratamiento archivístico que se le ha dado anteriormente. A la vista de esta historia interna del archivo, se podrá adoptar una línea de trabajo, consistente en recuperar la antigua clasificación que se conserva parcialmente, o en reordenar nuevamente el fondo en base a criterios actuales. Se repasa en el artículo la evolución histórica del concepto de archivo, y de los sistemas de clasificación y descripción empleados hasta finales del siglo XIX. En la segunda parte, se concreta esta evolución histórica en los archivos municipales de Cataluña. El autor propone el reencuentro con la tradición archivística catalana, partiendo del criterio de que puede ser una herramienta de análisis y reflexión muy útil en el marco de la reordenación general que desde hace algunos años se viene aplicando a los archivos municipales catalanes.

RÉSUMÉ

L'auteur se penche sur l'étude d'une archive (ordre établi à l'origine, classification et réorganisation du fonds au cours du temps, existence d'anciens inventaires et d'autres instruments de recherche, etc.) en tant que nécessité méthodologique. Avant de s'engager dans la réorganisation d'un fonds, il faut s'informer au mieux sur le traitement qui a été appliqué aux archives précédemment. C'est en fonction de l'histoire des archives qu'on pourra adopter une ligne de travail, consistant soit à recouvrer l'ancienne classification partiellement conservée soit à réorganiser le fonds en partant de critères actuels. L'article analyse l'évolution historique du concept d'archive, et des systèmes de classification et de description utilisés jusqu'à la fin du XIXe siècle. Dans le deuxième volet, cette évolution est étudiée concrètement dans les archives municipales de la Catalogne. L'auteur propose de revenir à la tradition des archives catalanes, en considérant que ce peut être un outil d'analyse et de réflexion très utile dans le cadre de la réorganisation générale entreprise depuis quelques années dans les archives municipales catalanes.

SUMMARY

The author approaches the study of the history of an archive (original organization, classification, and reorganization of the resources over the course of time, the existence of older inventories and other finding aids, etc.), as a methodological necessity. Before beginning to reorganize a archive fonds it is necessary to obtain the maximum amount of information on the previous type of treatment the fonds had received. Once having obtained an idea of the archive's internal history, it is then possible to adopt a course of action, either recovering a former system of classification that was only partially preserved, or undertaking a completely new reorganization of the materials based on current criteria.

The article reviews the historical evolution of the concept of an archive and of the systems of classification and description used at the end of the 19th century. The second half of the article examines this historical evolution as it concerns the municipal archives in Catalonia. The author proposes the recovery of the Catalan archival tradition, based on the criterion that it could be a highly useful element of analysis and reflection within the framework of the general reorganization that has been underway for several years now in Catalonia's municipal archives.